

mladiika

mladiika

juni-julij

VSEBINA:

Drago Stoka: Gradimo skupaj bolj pravičen in bolj človeški svet	101
Franc Jeza: Morilec (novela)	102
Kondor: Po volitvah	102
Slavko: Spokorni psalm (pesem)	105
Dr. Drago Stoka pred spomenikom žrtev v Rižarni Maks Šah: Po končani šoli in izpitih na počitnice	106
Msgr. Lojze Škerl: Življenje cerkve med nami (razgovor)	108
Rado Bednarik: Rubijski grad pri Sovodnjah	109
Danilo Sedmak: Družinsko zrcalo	111
Slavko: Prošnja, Zorenje (pesmi)	112
Maks Šah: Klicar boljšega sveta	112
Silvester Orel: Bolest (pesem)	114
Slavko: Poletje (pesem)	114
Josip Kravos: Kres	115
Na naši radijski postaji	116
S. Kobilar: Neresen prispevek k razpravi dialog in Slovenci	118
Žena in dom	119
Martin Jevnikar: Sodobna slovenska zamejska literatura	122
Naši razgledi	122

Uredil
JOŽE PETERLIN

Revijo izdaja uredniški odbor:
Stanko Janežič, Marij Maver,
Albert Miklavc, Franc Mljach,
Sergij Pahor, Jože Peterlin,
Maks Šah, Drago Stoka, Silvan
Kerševan in Emil Valentinčič

Odgovorni urednik:
MARIJ MAVER

Zunanja oprema
KLAVDIJ PALCIC

Uredništvo in uprava: Trst, via
Donizetti 3, tel. 23-779 — Pod-
uredništvo v Gorici: SKAD

Čekovni račun 11/7019

Registrirano na sodišču
v Trstu št. 193

Tiska tiskarna »Graphis«, Trst,
ul. Sv. Franciška 20, tel. 29-477

Naša srečanja v poletnih mesecih

V soboto, 13. julija in v nedeljo 14. julija bo v Gorici in Števerjanu

Tabor zamejske mladine

V soboto popoldne v Katoliškem domu v Gorici razprava o povezavi slovenske zamejske mladine, zvečer kulturni večer v Katoliškem domu.

V nedeljo ob 19. Tabor v Števerjanu

na katerem sodeluje mladina s Koroške, Goriške in s Tržaške.

V petek, 30. avgusta in v soboto 31. avgusta na vrtu Marijanišča in v Finžgarjevem domu na Opčinah

Razgovor o pokoncilskih nalogah laikov

V soboto, 31. avgusta popoldne ob 17. uri po italijanskem času se prično in nadaljujejo v nedeljo, 1. septembra ves dan

Študijski dnevi v Dragi

Del udeležencev
lanskih študijskih
dneh

Tema letošnjih študijskih dni je: Prisotnost in odgovornost slovenskega izobraženca pri oblikovanju sveta, ki nastaja.

Društvo slovenskih izobražencev vabi, da bi se prijavili do 15. avgusta na naslov: Društvo slov. izobražencev, Trst - Trieste, ul. Donizetti 3.

Od 2. do 20. avgusta

Letovanje mladine v Ukvah

Tretjo nedeljo v septembru pa bo

Tabor Slovenske prosvete

Posamezna številka Mladike stane 200 lir, po pošti 220 lir. Celoletna naročnina (10 števil) 2000 (2200) lir. Naročnina za ves letnik v Jugoslaviji 45 Ndin, v Ameriki stane 5,5 dol. Naročnina za ves letnik v Avstraliji 4 funte.

DRAGO ŠTOKA

GRADIMO

SKUPAJ

BOLJ

PRAVIČEN

IN BOLJ

ČLOVEŠKI

SVET

IZ GOVORA

V DEŽELNI ZBORNICI

Podoba, ki so si jo ustvarili o narodni manjšini, kot je slovenska manjšina v Italiji, je podoba nezaupanja in sumničenj. Nezaupanje in sumničenje pa sta obojestransko in če prevladata, se obe skupnosti zapreta vsaka v svojo lupino. Da bi premagali to razpoloženje in ustvarili v teh krajih nov položaj, tako da bi dejstvo, da je človek Slovenec in da javno govori slovensko, ne bilo kamen spotike za nikogar, je potrebno, da bi se ustvaril dialog med obema skupnostima. Toda če hočemo ustvariti dialog, moramo razpršiti občutek ločenosti in ponižanja, v katerem so člani manjšine.

V ta namen je treba delovati tako, da bi član manjšine imel občutek, da so posebne vrednote, na katere se sklicuje in zaradi katerih se razlikuje v odnosu do večine, koristno dopolnilo k raznim človeškim vrednotam, zaradi katerih je dežela Furlanija - Julijska krajina posebno področje Italije. Vprašanje, ki ga postavljamo, je naslednje: ali ta manjšina lahko opravlja v okviru italijanske države pozitivno funkcijo kot avtohtona in jezikovno različna manjšina, ali ni drugega kot tuje telo v okviru italijanske države? Težkoče, na katere Slovenci pogostoma naletimo, ko pravimo te stvari, so številne. Menim pa, da nas le težko razumejo ter da nas obtožujejo vitimizma iz enega glavnega razloga: italijanska država je nastala po teoretsko ideološkem vzorcu narodov-držav. Toda ta vzorec je lahko uresničilo le malo srečnih narodov.

Slovenci so delno ostali v mejah italijanske države in dežele Furlanije - Julijske krajine. Ali naj za to ustvarimo ognjišče nezadovoljstva in prepиров? Ali ne bi bilo bolje, če bi raje spremenili pojem, ki smo si ga ustvarili o državi in skušali najti v njegovem okolju, v njegovem ustroju, v njegovih deželnih organih, mesto tudi za narodne manjšine?

Še pred tridesetimi leti so mislili, da so najbolj važna stvar naravna bogastva; današnji se je marsikaj spremenilo. Danes vemo, da ni zemlja največje bogastvo, marveč človek sam, človek, ki zna hoteti, razumeti in preobrazati. Bogate države niso tiste, ki imajo predvsem naravna bogastva, marveč tiste, ki razpolagajo z bogastvom zavednega in razvitega prebivalstva. Nekulturen narod lahko umre od lakote na najbolj bogatem ozemlju. Za naše razdobje je torej pomembno ponovno odkritje človeka. In prav tu se odpira perspektiva, ki kaže na važnost skupine ljudi naše dežele, ki se razlikuje v nečem od vsega ostalega prebivalstva, t. j. po drugačnem jeziku in kulturi. V tem je važnost in jasnost načela, ki nam pove, zakaj je pomembno ne le da manjšina živi in živetari, pač pa da se razvija avtonomno in po svojih lastnih zakonih.

Vsaka manjšina pomeni pravo bogastvo, ki se ne sme skrivati in zanemarjati. V naši deželi predstavlja to bogastvo vprav slovenska manjšina, ki živi na področju Trsta, Gorice in Vidma. Pisatelj Guy Herout pravi v svoji knjigi »Narodi in jeziki Evrope«, v kateri obravnava vprašanje manjšin, da je »vir bogastva predvsem jezikovna raznolikost. Z njeno obrambo se ne ščitijo le pravice posameznikov, marveč se brani kulturni zaklad, ki koristi vsemu človeštvu. Narodna manjšina, ki izumre, je kakor mozaič, ki se izbriše.« Herout pravi nadalje, da je zato zaščita narodnostnih in jezikovnih skupnosti ena izmed osnovnih dolžnosti vsakega političnega ustroja, vsake politične ustanove in pri tem dodajam jaz, da to velja toliko bolj za našo deželo, kateri je bil priznan poseben statut ravno zaradi navzočnosti Slovencev na njenem ozemlju.

Prepričan sem, da bo naša dežela cvetela, če ji bo uspelo uveljaviti to načelo v stvarnosti; če ji bo uspelo ustvariti takšno ozračje, v katerem se bomo počutili popolnoma sproščeni, ne da bi bili prisiljeni, da se vedno bojujemo za svojo bodočnost in brez strahu za svoj narodnostni obstoj.

Samo na ta način bo lahko naša manjšina opravljala vlogo mostu med italijanskim narodom in narodi vzhodne Evrope. Ta vloga mostu postaja vedno bolj pomembna v vseh panogah človeške dejavnosti: od gospodarskih in kulturnih do duhovnih in znanstvenih menjav. To nalogo naravno opravlja manjšina, ki obvlada več jezikov. To lahko opazimo že danes spričo vedno večjega dotoka kupcev in turistov z vzhoda. Kakor se bo sproti v teh državah višala življenjska raven, tako bodo te naloge vedno bolj potrebne in važne. Če priznate manjšini vse pravice, ki sem jih prej omenil, in če se ne ustavite le pri načelnih izjavah, bo to pomenilo, da boste manjšino vedno bolj vključevali v to njeno naravno družbeno vlogo. Toda to pomeni tudi prebroditi sedanje ozke predsodke, ustvariti nov svet, zavračati vse to, kar je zastarelega, in sprejeti nove ideje miru in pravičnosti.

Za konec: gradimo skupaj bolj pravičen in bolj človeški svet za naše prebivalstvo. Skušajmo skupno graditi boljšo prihodnost v interesu slovenske manjšine, mirnega sožitja ter miru med vsemi ljudmi dobre volje.

Volitve so za nami. Končno lahko mirno presojamo volilne izide in predvolilno kampanjo, ki za marsikoga žal ni bila samo razgibana in vroča, ampak tudi nečastna.

Slovenska skupnost je tudi pri teh volitvah napredovala. Njenega nosilca smo izvolili v deželni svet, kjer ga zdaj čaka delo. Delo v prid vsej slovenski narodni skupnosti v zamejstvu — kot je sam izjavil —, saj je on edini, ki v novem deželnem svetu predstavlja Slovence. Samo njega smo izvolili v svet mi sami. Drugega Slovenca je v deželni svet poslala italijanska komunistična partija. Koliko mu bo za slovenske koristi in koliko mu bo dovoljeno potegovati se zanje, bomo videli.

Ni pa danes moj namen pisati o volilnih izidih in tudi ne o političnih prognozah. To bodo storili drugi, ki so za to bolj poklicani. Zdi se mi pa, da je dolžnost kulturne revije povedati besedo o tokratni volilni kampanji. Že dolgo namreč nismo bili priče izbruhom tolikih neokusnosti kakor ob tej priliki. Poštenega Slovenca boli, ko vidi, da ljudje, ki se potegujejo za to, da bi vodili slovensko politiko v Trstu, trosijo lastnoročno po naših vaseh žaljive letake na račun ljudi, s katerimi sedijo v istih odborih. Človeka je tudi sram, ko ugotovi na teh letakih nič manj kot enajst grobih pravopisnih napak, ki bi bile nedopustne celo za otroke tretjega razreda ljudske šole. Da nam ni bilo to vseeno, smo slovenski volivci pokazali pri volitvah s prednostnimi glasovi, ki smo jih oddali. Vsaj to ugotavljam z zadoščenjem. In če smo pred mesecem dni na tem mestu zapisali, da nas veseli izbira nosilca liste SS, ker je človek kulture in ne samo politik, smo toliko bolj veseli zdaj, ob njegovi izvolitvi, ki pomeni ne samo afirmacijo Slovenske skupnosti, ampak tudi zmago kulture nad nekulturnostjo.

Pred kratkim smo v nekem šapirografiranem listu, ki izhaja v Londonu, brali članek, v katerem se nepodpisan avtor spotika nad dejstvom, da se slovenski katoličani v Trstu združujemo v Slovenskem ljudskem gibanju (SkLG). Ta spotika je dala avtorju priložnost, da se je nekoliko širše razpisal o slovenski tržaški politiki, o kateri pa ima žal precej spachen in megleno sliko, saj povezuje delo dr. Škerka kar z osebo Staneta

MORILEC

Ko sem nedavno brskal po odsluženem in zaprašenem kovčku, ki sem ga prinesel s podstrešja in v katerem hranim svežnje starih pisem in drugo nepotrebno šaro, sem naletel med kupi orumenelih rokopisov, o katerih sem bil že sploh pozabil, da sem jih kdaj napisal, tudi šop papirjev, ki so se mi zazdeli zaradi drugačnih črk pisalnega stroja tuji. Vzburili so mi zanimanje, kajti prvi hip se mi je zazdelo, da jih nisem imel še nikoli v rokah. Ko pa sem prebral dve ali tri strani, sem se spomnil, da sem tisto nekoč že bral. In potem sem se spomnil tudi, kdaj. Precej let je že, kar sem skupaj z nekaj prijatelji izdajal revijo, ki je hotela biti vsaj kresnica v tedanji slovenski temi, in bil sem podpisan kot sourednik. Nekoč sem prejel po pošti precej debelo pismo. V njem je bilo kakih deset gosto na stroj popisanih listov; na priloženem listku, ki je bil še zdaj pripet k rokopisu, pa je stalo:

»Pošiljam Vam to, da uporabite, če se Vam zdi. Zgodba je resnična, zato sem jo napisal v prvi osebi, a brez navedbe imen. Drugače bi je ne mogel napisati. To namreč ni novela, ampak neke vrste spoved. Čutim potrebo, da se nekomu izpovem. Če bom videl to natisnjeno, mi bo postalo morda lažje pri srcu, ker ne bom več sam, ki bom vedel za tisto skrivnost. Dostikrat ne morem spati, ko premišlujem o tistem. Zanimalo bi me, kaj mislite Vi o mojem dejanju in kaj bodo mislili Vaši bravci, če boste stvar natisnili. Škoda, da tega najbrž ne bom izvedel. Pa nič ne de. Glavno je, da se rešim te skrivnosti. Sam je ne morem več nositi.«

Namesto podpisa je stalo: »Nekdo. Ime ni važno.«

Zdaj sem se jasno spomnil, kako je bilo s to zadevo. Pismo, ali bolje rečeno zgodbo sem hotel objaviti, toda prihodnja številka revije je bila že skoraj postavljena in v njej ni bilo več prostora. Tako sem odložil objavo do druge številke, ki pa ni več izšla. Tako je obležal rokopis v kovčku in sem pozabil nanj.

Čudno, zdaj je napravila zgodba name večji vtis kakor pred leti, morda zato, ker se je zdela v tistem prvem povojnem desetletju vse preveč navadna.

Skoraj polovica pisma ni bilo drugega kakor opisovanje razmer v Ljubljani v poznem poletju 1941, takrat se je namreč zgodila tista zgodba. Precej obširno je opisoval, kako se je priključil odporniškemu gibanju in kako je kar gorl od nacionalne in revolucionarne vneme. Bil je študent, vendar se je držal odporniškega gesla, da bo čas za študiranje po vojni, zdaj pa se je treba bojevati, in zato ni več odprl skript, temveč se je ves vrgel v akcije, katere mu je zaupalo odporniško vodstvo. Niti malo ni dvomil, da so upravičene. Opravičeval jih je ideal nacionalnega in socialnega osvobojenja. »Pred očmi mi je lebdel privid idealne, svobodne in pravične družbe, ki jo moramo ustvariti po vojni v okviru nacionalne države,« je zapisal. Nobena žrtev se mu ni zdela prevelika za ta ideal. Zato se ni uprl, ko mu je eden glavnih voditeljev odporniškega gibanja poveril zaupno in nevarno nalogo, da naj nadzira mladega advokata, ki je organiziral nasprotno gibanje pod pokroviteljstvom okupacijske sile, kot mu je zagotovil; razkril naj bi vse njegove zveze, zbral dokazno gradivo in ga

nato likvidiral kot izdajavca, če bo imel dovolj poguma za to. Če ne, bodo pač izbrali drugega. Razumel je: to bi pomenilo, da ni dovolj pogumen in odločen. Upiralo se mu je, da bi ga smatrali za polovičnega. Zato je nalogo sprejel.

Tistega mladega advokata je poznal še z univerze, vendar je bil oni precej starejši od njega in tako se osebno nista nikoli seznanila. To je bilo ugodno, ker mu je olajšalo zasledovanje. Prilepil se mu je na pete kot senca, sestavljal sezname njegovih prijateljev in ljudi, s katerimi se je sestajal, in razkrival tako njegove zveze in načrte. Mladi mož iz ugledne ljubljanske družine, postaven, prijeten za družbo in dober športnik, je imel veliko prijateljev in znancev, poleg tega pa je igral že prej pomembno politično vlogo. Tako mu ni bilo težko širiti svoje politične misli, hkrati pa prikrivati svojo dejavnost pod videzom svojih družabnih in prijateljskih stikov.

»Toda počasi sem razkril njegove na široko razpredene mreže,« je nadaljeval neznanec v pismu »Voditelj, s katerim sem vzdrževal stike in ki mi je dal tisto naročilo, ni skrival svojega občudovanja do moje spretnosti. Hkrati pa ga je vse potrjevalo v sklepu, da bo treba zadevo kmalu presekati.

Vendar pa se je nekaj zgodilo, kar je zelo odrinilo v stran moje zanimanje za politično in izdajavsko aktivnost mladega advokata. Omenil sem že, da je bil lep fant, tip, kot ugaja dekletom: športen, zagorel, vljuden in dozdevno vedno vesel. Tako ni bilo čudno, da je bil pogosto v ženski družbi. Očitno je bilo, da se v njej dobro počuti. Bila so lepa dekleta, celo zelo lepa, precej mlajša od njega. Nekaj sem jih poznal z univerze. Toda tiste, o kateri vam hočem povedati, nisem prej še nikoli videl. Ali pa sem jo morda celo srečaval, pa je nisem opazil, kajti zgodi se, da človek stokrat sreča kakšno dekle, preden se zave, kako je lepa. Vsekakor ni bila ona tista, ki mi je padla v začetku najbolj v oči med dekleti, s katerimi se je družil. Ona tudi ni bila tista, s katero se je največkrat sestal. Zato ji od začetka tudi nisem posvečal največ pozornosti. Najbrž tudi zato ne, ker je ni vzbujala. Bila je preveč naš navaden tip dekleta. Ne vem, kako bi vam to opisal, da bi razumeli. A poskusil bom, da vam bo moje dejanje bolj razumljivo. Bila je precej visoka in močna, vitka in vendar polnih oblik, ena tistih žensk, ki vam vzbujajo pozornost bolj s hojo in kretnjami kakor z obrazom. Njen obraz s precej poudarjenima ličnicama in krepko zarisanimi ustnicama, na katerih skoro ni bilo rdečila, bi veljal za resnično lepega morda šele danes, v dobi takega tipa lepote, kot ga pooseblja Brigitte Bardot, le da je bil njen obraz krotkejši, bolj mil, bolj svetel, zaradi njenih temnomodrih oči. Imela je goste, plave, nazaj počesane lase, a ne tistih žarečih plavih, ki vlečejo na rdečkasto in ob katerih se zdi, da je tudi polt rahlo rdečkasta, kakor jih najdemo včasih pri Nemkah, ampak tiste značilne temnoplave lase naših, slovenskih deklet, ki imajo nekam pepelnato-srebrne odseve in od katerih se zdi njihova polt ožarjena. Bila je zagorela, skoraj kakor kakšno kmečko dekle, kar pa je le še poudarjalo njeno plavolasost in ji je močno pristojalo. Pozneje sem ugotovil, da je hčerka železničarja iz Siške in da je napravila samo nižjo srednjo šolo, nato pa je morala iti delat. Bila je prodajalka v neki trgovini za čevlje. V službo se je vozila s kolesom in te vožnje po soncu takrat v poletju so ji morda dale tisti videz zagorelosti. Oblečena je bila s tistim preprostim okusom, kateremu podeljujejo skrito, a ljubko eleganco šele oblike in kretnje telesa s svojim naravnim in skladnim ritmom. Toda, kot rečeno, vse to sem opazil šele pozneje. Prvi hip se mi je zdela prav navadno dekle, kakor jih srečujemo vsak dan, čedna, a nič posebnega.

Kavčiča, predsednika slovenske vlade, pravi, da je Borisu Pahorju dala »placet« za politično delo Ljubljana ipd. Bralec, ki se želi s tem zabavati, si list lahko sam poišče. Ne bom citiral drugega.

Na to pisanje ne bi odgovarjal, ker je neresno in ker s čudnimi komentarji političnih dogodkov v Trstu popolnoma potvarja resnico, kar daje slutiti, da nečestitosti niso plod nepoučenosti, temveč premišljene zlomernosti. Ustavil bi se le pri eni misli, ki se mi zdi, da terja odgovora in razlage. Avtor omenjenega članka namreč piše, da delovanje SLG ni v duhu koncila, ker katoličani ne sme imeti svojih političnih organizacij, češ da je naloga katoličanov samo »moralizirati« politično delo v drugih strankah.

To pisanje je pravzaprav kontradiktorno: po eni strani bi se katoličani ne smeli ukvarjati s politiko, po drugi pa bi jo morali »moralizirati«, tako da bi se vključevali v razne politične stranke (recimo liberalno). Katoličani naj bi bili »sol«, toda taka sol, ki jo lahko kdorkoli kupi za svojo uporabo. Avtor se tudi sklicuje na koncil, toda videti je, da v verskih

rečeh ni doma. Res je: koncil svari cerkev pred sekularizacijo in klerikalizmom, toda obenem pošilja katoličane-laike v življenje. In sredi današnjega življenja in v zares svobodni družbi si kristjani-laiki lahko sami izbirajo svoje stranke ali pa si jih ustanavljajo po svojem okusu, ker imajo pravico do zbiranja, shajanja in organiziranja prav tako kot drugi državljani. Cerkev in vera sta pri tem čista, zakaj s temi organizacijami nimata nič skupnega. Če imajo namreč marksisti, liberalci, frama-soni, »divorcisti«, »kitajci« in drugi ljudje raznih nazorov in brez njih pravico do svojih organizacij, ne razumem, zakaj bi jih ne smeli imeti tudi kristjani-laiki, ljudje s krščanskim svetovnim nazorom, in to ne kot kristjani, ampak kot vsi drugi svobodni državljani. Ponavljam: izven cerkve. Za to delo vernikov cerkev ne odgovarja. Kristjan deluje zunaj cerkve po svoji vesti; koliko je v njem moralne sile in resničnega krščanskega pričevanja, o tem lahko sodijo vsi. Zato je poslanstvo kristjana veliko in odgovorno. Toda državljanskih svoboščin mu ne more nihče omejevat.

Samo taka je danes stranka katoličanov (in ne katoliška stranka!). Samo v tem smislu je treba razumeti kristjane in njihovo politično delo. Te pravice ne more kristjanom kratiti nihče razen v totalitarnem režimu, zakaj resnična svoboda je svoboda za vse.

Kondor

S tem dekletom se je sestajal navadno opoldne, ko so zaprli trgovine, včasih pa tudi pozno popoldne, ko je končala služba, a ne vsak dan. Počakal jo je pred palačo Bata, ali na poti proti Tivoliju in nato sta odšla v park. Sedla sta na kakšno odmaknjeno klop ali zavila po stezi na Rožnik. Čez kakšno uro sta se vrnila, ona je sedla na kolo, ki jo je čakalo na stojalu za kolesa pred njeno trgovino s čevlji, ki ni bila daleč od palače Bata, in se odpeljala, nakar se je tudi on napotil proti očetovi vili za Bežigradom. Včasih sta šla skupaj do križišča pri Figovcu.

V začetku tem sestankom nisem pripisoval važnosti; očitno je bilo, da niso politični, drugo pa me ni zanimalo. Sledil sem mu le zato, da sem ga obdržal pod nadzorstvom, za vsak primer. Toda nekoč sem se zavedel, da me začenja tisto dekle vedno bolj zanimati. Morda sem enako željno kakor on — če ne še bolj željno — pričakoval, kdaj se bo prikazala njena plavalasa glava med množico, ki je valovila mimo. Včasih sva se v gneči skoraj dotaknila in spominjam se, da sem nekoč nehoté nekoliko stegnil roko, da sem se dotaknil njenega krila; tedaj me je spreletelo po vsem telesu kakor električni trzljaj, a neskončno prijeten. Vedeti morate, da nisem bil do takrat še nikoli resnično zaljubljen, če izvzamemo nekaj romantičnih in sentimentalnih študentovskih ljubezni, ki so komaj zapustile kak spomin v meni. Bil sem bolj samotarski tip, zanimalo so me bolj politične ideologije kakor dekleta. To je bilo prvo dekle, v katerem sem videl pravo žensko. Vsak dan z večjo nevoljo sem gledal, kako ji je zažarel obraz v nasmehu in kako so ji zasijale oči, ko ga je zagledala, kadar je stal tam in jo čakal, s časnikom v roki, ki ga je bil kupil malo prej; ali pa je še vedno prebiral vojna poročila v njem in se niti ni zavedel, da je prišla, dokler ga ni prijela pod pazduho in ga rahlo stresla ali se stisnila k njemu. Tedaj je mirno zložil časnik in odšla sta proti parku. Sele ko sta prišla na stezo v park, se ga je oklenila pod pazduho. Hodila je z zgornjim delom telesa rahlo sklonjena k njemu, da se je včasih dotaknila z bocom njegovega boka. Bilo je očitno, da je močno zaljubljena vanj. Hodil sem za njima, oddaleč, da se ne bi zavedla, da ju opazujem, a vendar dovolj blizu, da sem lahko slišal zvok njenega glasu in užival ritem njenih korakov, ki so bili zame kot upijanajoče sladka glasba. Moj Bog, kako sem mu zavidal tisto dekle! In mislim, da sem ga

Morje in sonce...

začel šele tedaj resnično sovražiti, kajti prej sem imel do njega samo hladen, abstrakten odnos. V njem sem videl samo nasprotnika našega gibanja, sovražnika, ki bi ga bilo treba onemogočiti v imenu protiokupatorskega odpora in revolucije, a osebno ga nisem sovražil. Zdaj pa sem ga zasovražil, čisto osebno.

Ne spominjam se več točno, kdaj sem dokončno sklenil, da ga ubijem. Morda je bilo to v enem tistih hipov, ko sem hodil za njima po parku in se delal, kakor da berem časnik, medtem ko sem ju opazoval, ali bolje rečeno njo; morda je bilo tistikrat, ko je sedla na kolo in pritisnila na pedale s svojimi lepo oblikovanimi vitkimi nogami, pa se še enkrat obrnila in mu pomahala, z nasmejanim obrazom in sijočimi belimi zobmi med polnimi ustnicami, medtem ko so ji plavi lasje silili izza rdeče rute na zagoreli obraz; morda pa že takrat, ko se me je v gneči dotaknila s svojim rožnatim kri-lom. Zagotovo pa sem vedel, da ga bom čimprej ubil, šele po tistem usodnem sprehodu na Rožnik.

Omenil sem že, da sta zavila včasih tudi po stezi na Rožnik. Tja nisem šel nikoli za njima, ker je bila opoldne tista pot samotna in bi me bil on lahko opazil; že tako je bilo skoraj čudno, da še ni opazil, da ga zasledujem. To sem si razlagal samo z njegovo samozavestjo in brezbržnostjo do nevarnosti. Bil je v resnici pogumen človek; morda ga je tudi zavest njegove priljubljenosti in socialnega položaja zapeljala v tak varljiv občutek varnosti. Toda nekega dne je v meni zmagala ljubosumnost, ki me je glodala kakor huda bolezen in mi ni dala več miru ne podnevi ne ponoči. Zavil sem za njima na Rožnik. Hodil sem oddaleč in vendar dovolj blizu, da sem ju imel skoro ves čas pred očmi. Nikjer ni bilo žive duše. Bilo je opoldne in sprehajavci so se bili že vrnili domov, razen tega pa so se začeli ljudje tedaj že ogibati Rožnika. Po njem so se klatili okupatorski vojaki, ki so imeli postojanko v neki zasedeni kmetiji. Včasih je bilo oddaleč slišati njihovo vpitje in prepevanje.

Bilo je ob koncu septembra in dan je bil sončen in topel. Onadva sta počasi hodila, držeč se za roki, ali pa jo je on držal, objeto okrog bokov. Včasih sta se ustavila in se poljubila. Slišal sem razigrani, veseli zvok njenega glasu in njen smeh; malokdaj sem jo slišal, da bi se smejala, in še nikoli tako veselo. Morda se je čutila tisti dan prav posebno srečna, ali zaradi toplega poznopoletnega sonca ali zaradi česa drugega.

Na prvem velikem ovinku daljše poti, odkoder je že videti cerkvico vrh Rožnika, sta zavila po ozki, komaj vidni stezici na desno, v eno tistih precej globokih grap, ki se vlečejo proti gozdovom nad Šiško. Njihova precej strma pobočja so porasla z redkim drevjem in grmovjem. Tam malo-kdaj srečate človeka, kvečjemu kdaj v jeseni kakšnega go-barja ali človeka, ki je posebno željan samote. Tja sem prejš-nje čase večkrat zahajal tudi jaz, kadar sem želel biti sam in sanjariti. Tudi zdaj sem večkrat hodil tja. Pod nekim dre-vesom na enem tistih pobočij sem imel zakopanega nekaj orožja. Kadar sem ga potreboval, sem šel tja ponj in ga nesel po opravljeni nalogi spet tja zakopat. Morda je slučaj tako nanesel, da sta zavila prav po stezi, ki sem jo uporab-ljal tudi jaz in ki je peljala v bližino mojega skrivališča orožja. Po stezi nisem mogel za njima, kajti bila je zavita in je vodila skozi gosto grmovje in gozd. Če bi se ustavila, bi ju ne mogel pravočasno opaziti in tako bi me odkrila. Lahko bi se mu vzbudil sum in moje zasledovanje bi bilo v bodoče zelo otežkočeno, če ne sploh onemogočeno. Vendar mi ni prišlo niti na misel, da bi se vrnil. Ljubosumnost je bila močnejša. Spustil sem se po pobočju na dno grape in se vzpel po drugi

SLAVKO

SPOKORNI PSALM

Moj Bog,
čeprav je moja duša kriva,
Ti vdana je
ko soncu njiva:
odpira brazde
v Tvoj poljub
in vsa drhti,
se veseli obljub.

Razgrni
nad menoj dlani:
občutil
svete bom objeme,
mi vzkliklo bo
bogato seme
v Tvoj dan
iz mojih dni.

Kako žari
obzorje sončno,
poletje
je pod Tvojim svodom:
naj zazori
nad mojim rodом
poletje zlato
in brezkončno.

Moj Bog,
čeprav je naša duša kriva,
Te ljubi
vroča in pojoča
in je vsa vdana
naša borna koča,
razpeta
naša kraška njiva.

DR. DRAGO ŠTOKA

PRED

SPOMENIKOM

ŽRTEV

Zbrali smo se na tem kraju trpljenja in smrti, da se poklonimo spominu mučenikov, ki so darovali svoja življenja v boju proti diktaturam, zatiranju in krvoločnemu nasilstvu. Poromali smo na kraj, ki je postal spomenik, v trajen spomin nam vsem, ki ljubimo življenje in svobodo, spomenik, ki naj nas nenehno spominja preteklosti in njenih zablod in svari, da se taki časi ne smejo nikoli več povrniti.

Klanjamo se ljudem vseh narodnosti, ki so tu trpeli. Klanjamo se žrtvam slovenske narodnosti, ki so darovali svoja življenja na oltar pravice in svobode, za odpravo diktature, ki nam je mozgala 20 let življenjski sok.

Zločinska diktatura je hotela z uničevalnimi taborišči, ki jih je postavila po mnogih krajih Evrope, umoriti klic po svobodi in demokratičnem življenju. Hotela je fizično streti vse, ki so ji bili napoti. Toda niso vedeli ti zločinci, da se ne da s strelji, mučenjem, s pečmi, zadušiti v ljudeh ljubezni po miru in svobodi.

Evropa se je dvignila in šla v boj za svobodo. In tu smo Slovenci napisali častno stran v naši evropski zgodovini. Dolgoletno zatiranje je skovalo v srcih naših ljudi sklep za upor že takrat, ko je ostala Evropa mirno ječala. Bazoviški junaki so prižgali plamen upora, ki se je nato raztegnil po vsem slovenskem ozemlju. Kot eden so se pripadniki tega malega, a samozaveznega naroda vrgli v boj proti diktaturi, ki je hotela Slovence iztrebiti, pri nas pa tudi nasilno poitalijančiti. Tu na Pri-morskem je zažarela iskra in ti-sočeri so šli v boj: zmagovali so in umirali po gozdovih, poljih, gorah in ob morju. Padali so petnajstletni dečki, dvajsetletni fantje in dekleta, šestdesetletni možaki — za svobodo, za slovenstvo, za mir in bratstvo med narodi.

Naše trpljenje je bilo veliko:

(Dalje na 3. strani platnic)

strani navzgor. Vedel sem, da se pot, po kateri sta šla, spet prikaže iz gozda in pelje po planem naprej, tako da ju moram videti, ko bosta prišla iz gozda. In res je njena rdeča volnena jopica kmalu zažarela na robu gozda. Šla sta še nekaj časa naprej, objeta okrog bokov, nato pa sta se spustila po pobočju, oblitem od opoldanskega sonca, navzdol in sedla na majhno jaso sredi skupine gostih, do tal segajočih mladih smrek, da ju ni bilo mogoče videti niti od zgoraj niti od spodaj; le jaz, ki sem bil skrit v gostem smrečju na drugem pobočju grape, sem ju videl. A onadva nista slutila, da ju nekdo opazuje. Mislila sta, da sta sama in da je okrog njiju le od sonca razgreta in opojno dehteča trava, smreke, rahel veter, ki je komaj pregibal bilke, in vrane, ki so krakale pod temnomodrim nebom. Bila sta tako blizu mojega skrivališča orožja, da bi se ga bila skoraj lahko dotaknila z roko, in videl sem, kako se je dekle sklonilo in potegnilo izpod majhne smreke lopatico, ki sem jo uporabljal za odkopavanje pločevinastih škatel, v katerih sem hranil pištole in bombe. Bogve zakaj sem bil pustil zadnjikrat lopatico tako blizu skrivališča. On ji jo je vzel iz rog in ogledoval, nato pa jo je odvrgel daleč proti dnu grape. Potem je razgrnil po tleh svoj jopič, da je sedla nanj. Sedel je k njej in jo objel z eno roko okrog pasu, z drugo pa približal njeno glavo k svojemu obrazu ter jo poljubil na ustnice. Videl sem, kako mu je vrnila poljub.

Slišal sem škrtanje svojih zob. Nisem se mogel več premagati. Zažvižgal sem, ostro in dolgo. Skočil je pokonci in se začel ozirati naokrog, z roko nad očmi. Tudi ona je naglo vstala in si otepala suhe travne bilke s krila. Odšla sta po poti, po kateri sta prišla. Prepričal sem se samo, da se vračata proti mestu, nato sem se vrnil po drugi poti. A še isto noč sem ga počakal prav pred njegovo vilo, ko se je vračal domov, in ga ustrelil. Ko je že ležal na tleh, sem ga še enkrat ustrelil v glavo. Vodstvo našega gibanja je bilo zadovoljno; imelo je dovolj dokazov o njegovem sovražnem političnem delovanju. Zato sem bil pohvaljen in po vojni tudi odlikovan.

Toda sam pri sebi vem, da ga nisem ubil zaradi njegovega sovražnega delovanja, ampak zaradi tistega dekleta, in čutim se morilec. Zaradi njegovega političnega delovanja bi ga morda ne bil nikoli ubil, četudi sem se takrat pred tistim voditeljem napravil tako trdnega. Hotel sem se mu pač pokazati kot trd in brezobziren bojevnik za svobodo in zmago našega gibanja. A sam v sebi nisem bil tako trden in še danes dvomim, če bi bil zmogel dovolj odločnosti, da bi bil mladega advokata likvidiral zaradi njegovega delovanja. V odločilnem hipu bi bil najbrž priznal, da ne morem; da sem sicer pripravljen sprejeti vsako drugo, še tako nevarno nalogo, ne pa hladnokrvno pognati kroglo v glavo človeku, ki mi ni osebno ničesar storil in s katerim nisem nikoli izmenjal besede. Sicer tudi to ni tako gotovo, kajti v vzdušju tistih dni je bil človek pripravljen storiti marsikaj, dobro in slabo, česar bi ne bil v normalnih razmerah nikoli storil. Vendar sam sebi ne morem tajiti, da sem ubil onega iz ljubosumnosti in da sem torej navaden morilec. Tisto dekle je danes moja žena in tudi ona prav nič ne sluti, da sem jaz tisti, ki sem ubil njenega prvega fanta. Morda bi se on ne bil nikoli poročil z njo, kajti bil je bogat in iz ugledne družine, ona pa je bila revno dekle; toda inela ga je rada in še danes ima lep spomin nanj. Na vsako obletnico njegove smrti gre na pokopališče, kjer je pokopan, in jaz vem, kam gre in zakaj, vendar nikoli ne govoriva o tem. Vse to me žge, žge nekje globoko notri. Zdaj, ko sem to vrgel na papir, mi bo morda nekoliko odleglo. To je edino priznanje, edina spoved, ki sem je sposoben.

Razumeli boste, zakaj se ne podpišem. Ne iz strahopetnosti. Toda ne mogel bi prenesti, da bi me ona zapustila ali zasovražila. Kar sem storil, sem storil iz ljubezni do nje. »

PO KONČANI ŠOLI IN IZPITIH NA POČITNICE

Večina učencev osnovnih, srednjih in višjih srednjih šol je že nastopila počitnice. Kakšni so uspehi? Na osnovnih šolah ni presenečenj, bolj resen je položaj na srednjih šolah prve in druge stopnje. Na splošno lahko trdimo, da je nad polovico učencev že izdelalo v junijskem roku. Nekaj redkih je bilo odklonjenih, drugi pa bodo popravili v jeseni. Ne sme nas prese- nečati veliko število popravnih izpitov na sred- njih šolah. Ta šola je sedaj obvezna za vse in ni več selektivna kot še pred leti; je obvezna in enotna za vse učence, pa naj imajo namen obiskovati višje srednje šole, ali pa iti na delo. Večje težave je tudi opaziti v prvih razredih višjih srednjih šol. To pa zato, ker učenci pri- hajajo iz raznih srednjih šol in niso vsi vajeni enakega dela in se šele polagoma uvajajo v re- sen študij; prej morajo izravnati pomanjkljivo- sti, ki so jih prinesli s seboj. Zato v prvih raz- redih višjih srednjih šol beležimo precej po- pravnih izpitov pa tudi padcev.

Zaključek šolskega leta je za mnoge resen preizkus. Že najmlajši se morajo po drugem in petem razredu osnovne šole na koncu leta spoprijeti z izpiti, ki pa niso prehuda preizkuš- nja.

Z osnovnih šol na Tržaškem se letos poslavlja 215 učencev, ki bodo v jeseni prestopili prag srednje šole. Po treh letih jih zopet čaka iz- pit — mala matura — s katero se poslove od srednje šole.

Na srednjih šolah je polagalo 171 učencev malo maturo. Eni bodo s šolo nadaljevali, drugi pa bodo šli na delo.

1. julija so pričeli naši dijaki veliko ma- turo. Teh je letos na klasičnem in znanstven- nem liceju, učiteljsišču in trgovski akademiji 80. Tem so se še pridružili privatisti in Goričani, ki že vrsto let opravljajo velike mature v Trstu. Vsem želimo veliko uspeha.

Počitnice bodo za večino učencev dolge kar tri mesece in pol. Za druge pa malo manj, ker bodo morali delati pokoro in se mučiti s po- pravnimi izpiti. Vsem želimo zdrav in potreben oddih. Vendar pa naj ne pozabijo, da počitnice niso čas brezdelja. Zato naj dijaki med počit- nicami veliko bero, goje primeren poletni šport, potujejo in pomagajo doma pri delu. Tudi počitnice morajo nuditi kaj poučnega.

KAJ PA STROKOVNE ŠOLE?

Mnoge starše in učence zanima tudi vpraša- nje, kaj je s strokovno šolo? O tej šoli je bilo že veliko napisanega. Prosvetno ministrstvo je tudi že dalo ugodno mnenje. Vendar je ustano-

vitev strokovne šole v Trstu pogojena na usta- novitev gimnazije v Bujah. Za to ustanovitev pa so določene težave. Prav pred dnevi sta se na Bledu sestala predsednika italijansko-jugoslo- vanske mešane komisije. Upamo, da sta raz- pravljala tudi o tem, da bi prešli ovire, ki mo- tijo ustanovitev tako potrebne strokovne šole v Trstu, kjer so na razpolago prostori, delna oprema, učno osebje in kar je glavno — učenci.

ŠOLSKE PRIREDITVE, RAZSTAVE IN VPISI

Veliko osnovnih šol je ob zaključku šolske- ga leta priredilo primerne nastope, na katerih so učenci pokazali, kaj so se naučili. Na neka- terih šolah so pripravili lepe razstave ročnih del, pokazali lepe zvezke in risarske izdelke. Najbolje so se odrezali Križani, ki so nastopili kar z igrico, na kateri so najmanjši pokazali svoje skrite talente.

Tudi Glasbena matica je priredila vrsto glas- benih in pevskih nastopov. Tako smo bili priča, da se zelo veliko naših najmlajših posveča pet- ju in glasbi.

Ko smo zaključili šolsko leto, pa ne smemo zadremati. Poglejmo okoli, kje so novi učenci, ki spadajo v slovensko šolo. Včasih smo narav- nost zaprepaščeni, ko nam kaka mamica pove, da ne ve, da so pri nas tudi slovenske šole. Po triindvajsetih letih je kaj takega mogoče? Vsak zaveden Slovenec mora biti ponosen na sloven- sko šolo, jo graditi, čuvati in krepiti. Krepili pa jo bomo, če bomo pazili, da se ne izgubi noben otrok. Prepričajmo omahljivce, boječne- že in maloverne. Seveda najprej v učiteljskih, ravnateljskih in profesorskih vrstah, potem pa vsak v svojem okolju.

ŽIVLJENJE CERKVE MED NAMI

Pred kratkim so bile večje premestitve slovenskih duhovnikov v tržaški škofiji, zato porabimo priliko in prosimo za razgovor z gospodom škofovim vikarjem, msgr. Škerlom. Povedati in vprašati smo želeli tole: Menda bo zdaj že 2 leti od takrat, ko smo zvedeli, da ste bili imenovani za škofovega vikarja. Ko smo to imenovanje z vsem srcem in veseljem pozdravili, smo vedeli že tedaj, da Vam je bila naložena težka in odgovorna naloga. Žal nam je bilo, da ste zaradi novih nalog morali zapustiti naš uredniški odbor in mesto odgovornega urednika naše revije, saj smo imeli v Vas vedno svojega resničnega prijatelja in dobrega svetovavca. Mladiki ste utrli pot, kjer ste mogli. Vedeli pa smo, da so pred Vami vse važnejše naloge, zato smo pač morali sprejeti Vaš odhod.

Ko gledate nazaj na svoje skoraj dvoletno delovanje škofovega vikarja, do kakšnih spoznanj ste prišli in s kakšnimi vprašanji in težavami ste se morali spoprijemati?

Posebnih spoznanj ni bilo. Na tri vprašanja iščem večkrat odgovora:

1. Kaj naj bo cilj vsega našega dela? Vsak duhovnik ima sicer že jasno načrtan program in cilj: posvetitev sveta z oznanjevanjem in pričevanjem božje ljubezni. Vprašanje je seveda, kako naj tu, pri nas ta cilj uresničimo. Ali ga moremo res tako uresničiti, da bo naš doprinos k uresnitvi nekaj našega, mladostnega, slovenskega? Zdi se mi, da bi dalo to vprašanje več zanimivih in koristnih možnosti za razgovor.

2. Po kateri poti lahko dospemo do zaželenega, jasno načrtanega cilja? V času iskanja smo in zato je tako vprašanje bolj kot kdaj prej upravičeno.

3. Kdo naj pot odkrije, kdo naj se loti dela, kdo naj ga opravi? To je morda vprašanje, na katero se odgovor vedno bolj odmika. Človek sreča veliko delavcev, a le malo je dobrovoljcev, ki te želijo spremljati pri iskanju in delu. In če bi jih vprašali, zakaj ne gredo z nami na delo, bi morda odgovorili: ker nas ni do sedaj še nihče zaprosil in poklical?

Pred kratkim so bile na Tržaškem večje spremembe, oziroma premestitve slovenskih duhovnikov. Ali bi lahko povedali nekaj razlogov, ki so te premestitve narekovali?

Premestitve duhovnikov so bile potrebne. Dolgo smo jih pripravljali. Vsakega prizadega duhovnika je g. nadškof vprašal za mnenje in je podpisal dekret, ko je bil gotov, da pri-

zedeti sprejme premestitev. Premestitve so narekovala dušnopastirske potrebe in potreba, da uporabimo vse razpoložljive moči. V nekaterih primerih so verniki izrazili svoje pomislike in prosili, naj bi duhovnik ostal pri njih. G. nadškof je bil vesel tega zanimanja. Njega in mene je pa užalostila trditev, da so premestitve nepremišljene, izraz nepoznavanja slovenskih potreb ali celo potrdilo moje nezvestobe do slovenskega naroda. Zanimanje za svojega dušnega pastirja je hvalevredno, a ne sme otežkočiti nasledniku plodno dušnopastirsko delo.

Prepričan sem, da se bodo vsi premeščeni duhovniki znašli na svojem novem mestu in se bo po župnijah začelo iskreno sodelovanje med njimi in verniki. Vsaka dušnopastirska postojanka ima danes svoje težave; rešitev teh težav pa zahteva stalno prizadevnost in ljubezen do vseh faranov, tudi najbolj oddaljenih. Naši duhovniki ne morejo delati čudežev in ne morejo narediti tega, kar je dolžnost laikov. Morejo pa ustvariti vse pogoje za lepo službo božjo in za prijateljski stik z verniki, ki so jim izročeni. Ta cilj, ki se zdi na prvi pogled zelo enostaven, je pa mogoče doseči le s stalnim delom, ki ne pozna počitka. Vsi dobri ljudje dajte duhovnikom potrebno pomoč in oporo, da bodo ta cilj tudi dosegli.

Ali je v glavnem poskrbljeno za slovensko službo božjo povsod, kjer žive večje skupine slovenskih vernikov?

V sedanjem trenutku ne vidim možnosti, da bi drugače ali boljše poskrbeli za slovensko službo božjo. V Trstu je ob nedeljah 15 maš v slovenskem jeziku. Ali je to premalo? Zakaj naši ljudje dopuščajo, da se število udeležencev vedno manjša? Zakaj je toliko naših ljudi, ki ne ceni maše v slovenskem jeziku? Ali pa zanj sploh ne ve?

Kako boste rešili v počitnicah vprašanje dopustov naših duhovnikov, kjer bodo za te dopuste prosili, saj imajo seveda tudi pravico do njih.

Na to vprašanje bom lahko odgovoril po poletnih mesecih, ko ne bomo več govorili o počitnicah in dopustih.

Škofov vikar je duhovnik kot drugi, zato mu je v veselje, če more ali mora nadomestiti tudi kaplana.

Vidnih priznanj in vidne hvaležnosti za delo, ki ga s tako skrbjo opravljate, gospod vikar, ljudje na zunaj v splošnem ne morejo

(Dalje na str. 110)

RUBIJSKI GRAD PRI SOVODNJAH IN NJEGOVI GOSPODJE

II.

V to razvito življenje, ki smo ga že opisali, je pljusnil val krive vere in prav rubijski grad je postal središče, odkoder je Primož Trubar širil Lutrovo vero po Goriškem. V naše kraje je prišel leta 1563 na povabilo barona Echa-Hungerspacha, gospoda z Vogerskega in s tim privoljenjem deželnega glavarja, takrat rubijskega grofa Jurija Thurna.

Trubar je takrat našel pri nas dovolj plodna tla za svoje seme. Goriške škofije takrat še ni bilo in zato tudi ne prave cerkvene gosposke. Tedaj še premalo izobražena duhovščina ni bila kos svoji nalogi. Plemiči, patroni fare, so ji oddajali cerkvene službe, dohodke so pa pridržali zase. Enaki so bili tudi cerkveni ključarji ali camerari. V listinah o ustanovitvi goriške nadškofije*) se bere, da so ključarji v Rubijah in Sovodnjah samovoljno zastavljali cerkvene njive. V Štandrežu so ob zaključku računov spekli in pojedli na cerkvene stroške kar člega vola. Med priprostim ljudstvom so se zlahka širile v takem ozračju krive vere skakačev in bičarjev. Slovenski Luter je imel lahko delo in ljudstvo je drlo na Stolni trg poslušat Trubarja, ko je grmel skozi okno Echa-Hungerspachove hiše, na oglu Raštela, proti romarjem na Sveto goro. Takrat je ukazal cesar Ferdinand, naj pošljejo Trubarja zvezanega na Dunaj. Predikant pa je zbežal v Rubije, kjer se je dalj časa skrival v enem grajskih stolpov. Domačinom je skrivaj pridigal v grajski kapeli*). Trubar sam je pisal baronu Ugnadu o svojem bivanju v novembru 1563 na Goriškem: »Tam sem štirinajst dni zapovrstjo pridigal nemško, slovensko in laško v hiši gospodov Eckov, v Rubijah pa v gradu, zakaj duhovni me na našo prošnjo niso pustili v cerkev. Trubar je zbiral vernike v grajski kapeli, ki je torej tudi naš literarno-zgodovinski ostanek. Grajski flegar še danes ve, po sporočilu svojih prednikov, da je lutrš Trobar pisal ponoči ob svitu plamenic visoko gori v stolpni izbi svoje krivoverske knjige; ob linah pa je prhotal sam peklenšček v podobi velikega netopirja. Trubar je cenil svoje delo v rubijskem gradu ob Vipavi tako, da se je podpisoval »predikant grofi je Goriške v Rubijah.« Grof Jurij Thurn pa ga ni mogel dolgo varovati. Še isto leto, piše Trubar Ugnadu, je odjahal na svoji oslici iz Rubij.

Grad in njegovo gosposčino so začeli pretresati drugi časi. Pod grofom Jurijem Thurnom je začela graščina propadati. Jurisdikcijo ali

sodno oblast v Sovodnjah so dobile že okrog leta 1572 plemiške družine Dornberg in Orzoni. Njihov sodni uradnik je bil notar Franc Sando-lino, ki se je podpisoval kot »gastaldo Savoniae«. Mož je bil po svoje hudomušen; uradne odloke je nabijal kar na vrata vaške krčme.

Rubijski grad je začel menjavati svoje gospe. Od Thurnov ga je prevzela goriška plemiška družina Edlingov. Proti koncu 16. stoletja so pa od njih kupili vso rubijsko posest grofje Coronini. Ob Vipavi so klopotali njihovih mlini in so ropotale njih kovačije. Za gradom se je širil čudovit lep park in velikanski gozd do kraškega vrha. V gozdu so imeli grofje urejen tudi poseben zverinjak.

Med leti 1616 in 1618 je divjala ob Soči, od Gradiške do Gorice, druga vojna med Habsburžani in Benetkami za posest nekdanjih goriških posestev. Rubijski grad je bil tedaj zopet v središču zgodovinskih dogajanj. Poveljnika beneške republike Pompeo Giustiniani in Antonio Priuli sta imela načrt zasedi Gradiško, da bi imela potem odprto pot ob Soči in Vipavi navzgor v avstrijske dežele. Rubijski grad je pa prav to pot krepko zapiral. Cesarski general Trauttmansdorf je utrdil ves kraški rob od

Svetega Martina do Vipave. V parku nad rubijskim gradom je postavil močno utrdbo »Zvezdo«. Za gradom je ukazal izkopati jarke, popraviti obzidje in potegniti zid preko ceste, ki je vodila pod gradom v Gorico. Ukazal je tudi splošno mobilizacijo po vsem Goriškem od 16. do 60. leta.*)

Strahovita bitka se je vnela 2. junija 1616 za višine nad Zdravščino in Petovljami. Novi beneški poveljnik Medici je pognal v naskok šest tisoč mož. Kapitan Brus se je moral umakniti že do obronka nad rubijskim gradom, kjer je imel Ttrauttmansdorf svoj glavni stan. V zadnjem hipu so začeli Avstrijci kopati nove rove tik za gradom. Pod točo sovražnih krogel je general s svojim podpoveljnikom Maradasom hrabril svoje vojake. Še malo časa. V divjem bojnem metežu ga je zadel strel iz kolubrine. Rubijci so ga hoteli odnesti v varne stolpe a on je, čeprav težko ranjen, vztrajal, dokler ni izdihnil. Ko so Benečani zvedeli za njegovo smrt, so v naslednjih dneh še trikrat napadli »Zvezdo« in grad, vsakokrat sta jih nova glavna zapovednika Maradas in Dampierra odbila. Odpor pri Rubijah je največ pripomogel, da je moral beneški dož skleniti s cesarjem mir v Madridu. Grad sam je pa bil že tedaj močno poškodovan; gospodarji so ga za silo popravili. Rubijski grad je učakal spet hude čase, ko so Napoleonovi grenadirji 1797. bobnali ob Soči in skušali obkoliti Gorico z juga. Dva bataljona avstrijskih »deutschmanov« sta branila Gradiško, a so se morali že po enem dnevu srditih borb predati francozom. Še hujši boji so se pa vneli okrog gradu leta 1813, ko se je korziški orel umikal iz naših krajev. Francoski grenadirji in avstrijski dragonci so se 6. oktobra spoprijeli za most čez Vipavo. Topóvske krogelje so zopet rušile grajske stolpe. Spomin na tiste čase je še danes kup francoskih topóvskih krogel v porušeni grajski veži. Oskrbnik Tone je slišal praviti, da so skrili umikajoči se generali v votline pod stolpi več sodov polnih cekinov. Iz votline vodijo baje v razne smeri dolgi podzemski hodniki in tu so skriti zakladi. Večkrat so že prišli neznani ljudje in brskali med ruševinami; našli niso seveda nič razen gnezd velikih pajkov in modrasov.

V začetku prejšnjega stoletja so zašli rubijski gospodarji v velike težave. Prodati so morali mlin pod gradom. Velike kose zemljišča je vzela država ob gradnji južne železnice. Začeli so izsekavati tudi gozd; a iz stisk se niso rešili. K sreči je prišel leta 1872 v Gorico baron Leonard Bianchi. Okolica Rubij in Sovodenj mu je tako ugajala, da je sklenil kupiti grad in vse posestvo. Obsegalo je še vedno okrog 110 hektarjev plodne zemlje in 90 hektarjev gozda; to je bila skoraj vsa površina rubijskega zemljiškega katastra. Novi gospodarji so obnovili grad in vse posestvo. V grajskih vinogradih so pridelali po 700 hektolitrov vina na leto. Mlini so se začeli vrteti, dleta so plenkala v kamnolomih, čez novi železni most

nad Vipavo so škripale težke vprege grajskih voz. Razkošno življenje se je razbohotilo v gradu in v parku. Vsak teden enkrat so baroni prirejali večerne sprejeme pod razsvetljenimi eksotičnimi drevesi. Med ljudmi je bil posebno priljubljen baron Karel, ki je tudi več let županov v sovoDENjski občini.

Ko se je vozil skozi vas, je dostikrat ukazal ustaviti svoje belce in je pred vaško gostilno naročil tudi sodček vina za domače fante, ki so mu morali zapeti kako slovensko pesem.

Priljubljen je bil tudi baron Friderik, poznan pod imenom Fric, ki pa je bil slep na obe očesi. Nekdanja zadnja rubijska fevdalna družina Bianchijev živi danes razkropljena, nekateri člani tudi v Innsbrucku. Grad, pravzaprav le njega razvaline, sameva, za okrnjeno posest skrbe domači »flegarji«.

Prehitro je bilo konec predvojnih mirnih časov, ko so Rubije rastle iz stare romantike v vaško idilo. Zopet so v prvi svetovni vojni zagrmeli topovi ob soči. Okoli gradu so se vkopali v strelske jarke sovražni vojaki. Pod grajskimi stolpi so zevala zaklonišča. Granate in bombe so zrušile zidovje, ki ni več vstalo iz ruševin. Vendar pa še:

tam grad v bršljanu s stolpi sanja,
v Vipavo vrba se srebrna sklanja
in Soča teče čez šumeči jez.

*) Documenta historiam Archidioeceseos Goritiensis illustranta, Goritiae 1907.

*) Danes je tam nekaka šupa in prostor za voz in kokoši, kakor mi je kazal pred štirimi leti grajski oskrbnik Ščuharjev Tone. Prostor bi imel kakih 10-krat pet metrov površine. Pozna se še gotski vhod in polkrožni prezbiterij; pod grobimi ometi pa se zasledijo ostanki fresk in okraskov na presno. Prostor stoji tik sedanjega gospodarskega poslopja, na zapadni strani grajskih stolpov, razrušenih in v bršljan zavitih.

*) Prim.: De expeditione Ser.mi Principis Ferdinandi, potentiss.i Archiducis Austriae contra Venetos. Blasij Rith, Commentarium Liber Secundus — Studi Goriziani, vol. IV, 1926.

ŽIVLJENJE CERKVE MED NAMI

Nadaljevanje s strani 108

pokazati. Dovolite, da Vam ob tej priliki izrazijo slovenski laiki — katoličani iskreno zahvalo za Vašo skrb in prizadevanje, da bi bili slovenski verniki deležni darov vere, ki jih posreduje Cerkev v materinem jeziku. Zahvaljujemo se Vam za Vaše delo in razumemo skrb in težave, na katere nujno naletite pri tem delu. Naj Bog Vaše delo podpira! Tudi Vam želimo dni počitka in oddiha v poletnih dneh, v katere stopamo. Vse naše duhovnike pa na novih in starih mestih pozdravljamo in jim želimo božjega blagoslova pri njihovem delu. Radi jim bomo pomagali, kjer bomo mogli.

DRUŽINSKO ZRCALO

V.

Preostaja nam še odnos otrok - starši. To je pravzaprav najbolj »črna« pika našega obravnavanja. Čeprav hočemo ostati zvesti smernicam, ki smo si jih na začetku postavili, to je, da se bomo ozirali le na našo slov-tržaško družino, moramo takoj priznati, in o tem smo tudi že pisali, da je tudi naša družina pod vplivom svetovnega dogajanja. Tako nam prav letošnje leto dokazuje, kaj vse obrača in preobrača mladina po svetu. Čeprav so prej mnogi mislili, da je pač to možno samo na Kitajskem, so danes brez dvoma drugačnega mnenja. Celo politiki in največji poznavalci mladine so danes v dvomu, kaj pravzaprav mladina hoče, želi in zahteva. Ni nobenega dvoma, da teži po revoluciji, po revolucionarni spremembi današnjega stanja, predvsem družbene ureditve, vendar kaj bo pozneje, o tem največji glasniki mladinskih študentskih manifestacij in demonstracij, ne vedo. »Potem — bomo videli, kako se bodo obrnile stvari, za sedaj je važen preobrat družbenega stanja«! To je njihov najbolj tipični odgovor.

Ta uvod nam je potreben, ker je tudi naša mladina v precejšnji krizi do odraslih. Zdelo bi se, da ni tako revolucionarna, vendar tega ne bi upal trditi, ker nas lahko prihodnost močno preseneti.

Iz naše srede je izginil patriarhalni, vertikalni odnos, ki ga je imel mlad človek do odraslega; izginilo je vikanje, pojavilo se je tikanje in že to je zelo omililo tisto »distanco« med odraslim in doraščajočim.

Ko pravimo, da je odnos mladine do odraslih v krizi, ne mislimo s tem blatiti odraslih, niti ne mislimo, da so oni zakrivili to stanje. Mogoče so naši starši popolnoma nedolžni, njihovi vzori, njihove koncepcije, njihove izkušnje, njihovi odnosi

nam ne odgovarjajo, nekam zoprni so nam, zde se nekako premalo pristni, so nam tuji, nas ne oživljajo, če jih sprejemamo, je pač zato, ker klonimo pred njihovo avtoriteto, ker ne znamo postaviti drugega, bolj našega, ne pa zato, ker nam odgovarjajo. Mogoče se motimo, možno, vendar (tu pa je krivda odraslega rodu) njihovi problemi so nam prikazani v slabi luči, v nepravilni, nesodobni shemi. Vsem je znano, da so problemi, o katerih govore danes razni modrijani, pa tudi izobraženo človeštvo, da so o teh problemih govorili in diskutirali in tudi dali določen odgovor že stari Grki. In vendar nas njihovi odgovori ne morejo zadovoljiti, niti njihov način obravnavanja problemov. Tako se tudi mlad človek počuti ob »poslušanju« današnjega odraslega človeka. Ali je bilo vedno tako, z vsako generacijo? Ne vem. In tudi to sedaj ni važno, pač pa je važno, da mladega človeka ne pritegne starejša generacija; kjer pa ni »privlačevanja«, ne more biti posnemanja; zato le s težavo hodi za stopinjami odraslih, kakor trmasta mula.

Naš najboljši in svetovno znani dušeslovec A. Trstenjak točno poudarja, da bo imel človek, ki živi v drugačnih življenjskih prilikah, drugačen odnos do posameznih vrednot in bo zato njegova vrednostna lestvica drugačna. Zato ima svojo vrednostno lestvico odrasli rod, drugačno pa doraščajoči. To pač ustvarja stalno napetost med generacijama. Življenje je pač tako, da mora vsak sam živeti, na lastni koži preizkusiti, sam zoreti »v starosti, modrosti in milosti«, ker sicer bi šlo življenje mimo njega, ne da bi bilo resnično njegovo. Kako moremo tedaj mlademu človeku zameriti, če išče novih poti, novih družbenih oblik, novih vred-

Dalje str. 114

Jezera v vznožju gora vabijo

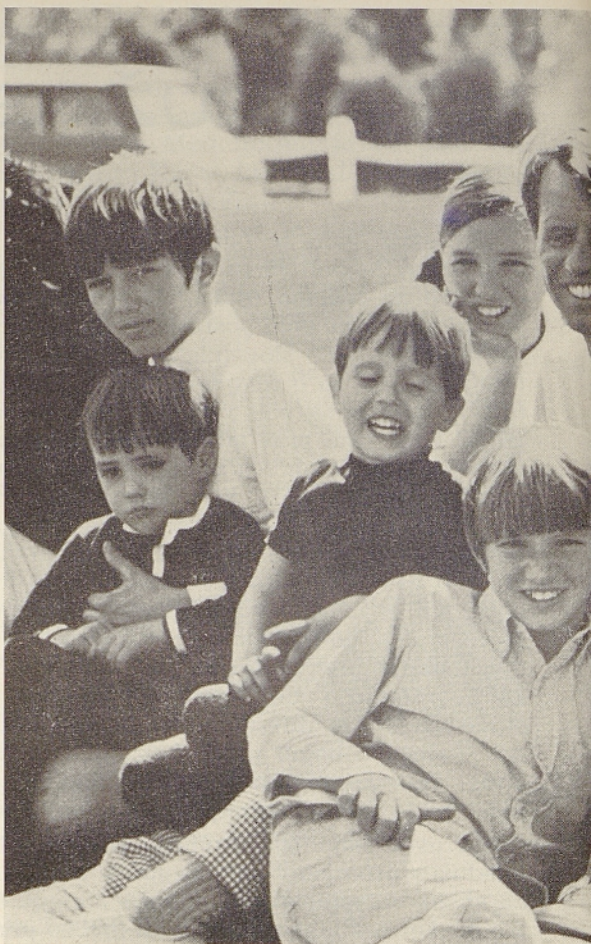
PROŠNJA

Tako je tihotno
v dolini moje duše,
da slišim še odzvok
izpete žalostinke
trpečega srca.

Tako je prozorno
na nebu mojega duha,
da vidim rob
najkrajše sence
razbolelega gorja.

Tako je toplotno
v soncu mojega srca,
da se v njem raztaplja
vsa ledenina
zamrzlega sveta.

Da vedno bi bilo
tako tihotno,
prozorno
in toplotno
v svetovju moje biti.

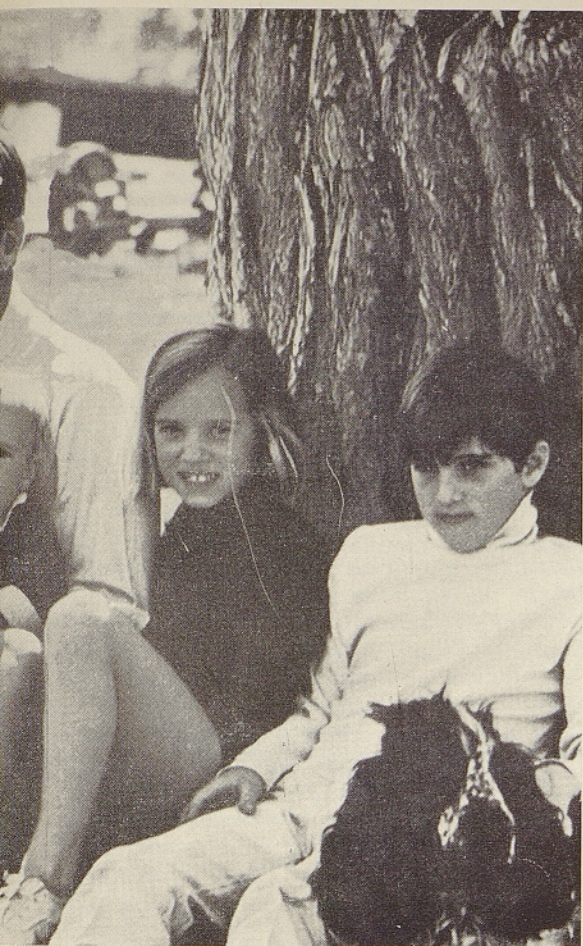
Ves svet je vztrepetal ob dramatičnem in tragičnem dogodku, ko je nasilje dvignilo oboroženo roko, ki je zadela nosivca plamenice pravičnosti, miru in bratstva — Roberta Kennedyja.

Dallas 22. novembra 1963 — Memphis 4. aprila 1968 — Los Angeles 5. junija 1968. — Idealni in moralni pogum žrtev zastrupljenega ozračja in strasti bo razsvetlil našega duha, bo omogočil zmago resnice, dobrote, pravičnosti, ljubezni in miru. John Kennedy — Martin Luther King in Robert Kennedy so bili vsi kristjani, verni in prepričani kristjani. V njih je bil ekumenski duh, ki ni poznal ne zemljepisnih, ne političnih meja.

Ko je bil Robert komaj dvajset let star, se je vkrcal kot prostovolec na vojno ladjo, ki je nosila ime njegovega pokojnega brata Jožefa, ki je padel za domovino. Robert se je boril, ker je bil prepričan, da je bilo treba tedaj braniti največjo vrednoto: svobodo. Nato se je postavil ob stran bratu Johnu in bil ob njem, ko je bilo treba prepričati Amerikance ob utrujenosti korejske in hladne vojne. Tedaj je nastopil čas novih meja v službi in v korist vsemu svetu. Veroval je v poslanstvo Amerike, ne iz nacionalizma, temveč zato, ker je velika, bogata in mogočna država dolžna stati ob strani in v službi vseh drugih. Zato je hotel mir v Vietnamu. Zagovarjal je mir med Izraelom in Arabci, zagovarjal je pravice in enakost črncev. Vsaka diskriminacija je madež, je ovira mirovnemu poslanstvu. Povečeval je duhovne vrednote, brez katerih je vsaka blaginja strup.

Svoje prepričanje je branil in zagovarjal do skrajnosti. Poznal in vedel je za nezaupanja in ljubosumje. Svoje idejne nasprotnike je hotel pridobiti s prepričanjem in dokazi svoje odkritosti. Po značaju je bil odprt, prisrčen, vladen in vesel. To priča njegova številna patriarhalna družina, v kateri je vedno vladalo veselje in sredi katere je bil srečen, vesel in sproščen. Beseda Bog je bila na njegovih ustnicah, v srcu pa ideali miru in svobode. Bil je bogat in mogočen, pa se ni umikal. Bil je borec, zato ni varčeval z besedami, bičal je

**KLI
BOLJ
SV**

SLAVKO

ZORENJE

Nebroj doraslih misli
je mrzlično vzletelo
iz kletke moje duše
in preletelo
prostranost zaznanja:
jutri bodo gnezdile
na sprejemljivih vejah
mojega duha.

Postal bogat bom
mladega življenja
in zrl v prihodnost
z otroškimi očmi,
ki lačne so resnice,
kot svobodnega letenja
razpeljane ptice
v sili hrepenenja.
Plod poletnega spoznanja
zdaj šibi drevo
in lomi veje
mojih dni:
strmim v nebo
in koprnim
po sočnem mladju
za bodočnost.

zmote, kjer jih je videl. Bil je mlad in poln življenja, a brez samoljublja. Ljubil je ženo in svojih deset otrok, ljubil je sočloveka.

Za Robertom Kennedyjem je nastala praznina — politični prepad: spopad med generacijami, rasna kriza, neobvladana nova tehnika, azijski jugovzhod, bližnji vzhod, Kuba, šibkost in nestalnost Evrope, Ciper, Sudan, Nigerija, gospodarska kriza, preobljudenost tretjega sveta, širjenje jedrskega orožja... sama Amerika pa vezana z vsem svetom in pod težo napetosti in predsodkov...

V cerkvi svetega Patricija v New Yorku se je od pokojnika poslovil njegov brat Edvard, ki je med drugim dejal: »... Ljubili smo ga kot brata, kot očeta, kot sina. V težkih trenutkih nam je dajal poguma, modrost v negotovosti in z nami je delil trenutke sreče. Ljubezen je težko izraziti z besedami, prav tako ljubljenost, zaupanje in veselje. On je bil vse to. Ljubil je življenje, ljubil ga je popolno in doživeto. Nekateri mislijo, da človek sam ničesar ne more proti ogromni sili hudobije sveta. Toda velika svetovna gibanja, zamisli in dela, so se porodila iz del posameznikov. Mlad menih je začel s protestantsko reformo, mlad general je premaknil svoj imperij iz Makedonije do skrajnih meja, mlada žena je branila francosko ozemlje in Thomas Jefferson je v 32. letu razglasil, da so vsi ljudje enaki. Ti ljudje so zganili svet, in tako moremo mi vsi. Malo jih bo doseglo zgodovinsko slavo, vsakdo izmed nas pa more kaj storiti, da na svetu kaj spremeni. Iz vseh teh prizadevanj pa bo pisana zgodovina naše generacije. Zgodovina človeštva je nepopisno število junaških dejanj vere. Vsakokrat, ko kdo brani ideale, ali pa si prizadeva, da bi izboljšal druge, ali pa se dvigne proti krivicam, vzbuja upanje v vseh, ki mu bodo pomagali odstraniti še tako težke ovire...«

Milijoni in milijoni po vsem svetu so ob smrti Roberta Kennedyja izpričali, da bo nasilje premagano in da bosta zmagali ljubezen in sloga.

MAKS ŠAH

AR
SEGA
TA

not, novih eksistenčnih oblik?! Prav to pa dela odrasla generacija. Se potem lahko čudimo, da ji mladi rog zameri?! Kdo je namreč bolj zavzet za to, da bi zgrabil v celoti življenje, ker se boji, da mu bo zbežalo, kakor je mlad človek? Zato pa je pravilno da ga pustimo, da poizkusi, čeprav lahko tudi »pade«, vendar je vsaka pedagoška teorija napačna, pesimistična, če ne upošteva življenjskega optimizma; če je mladenič padel, bo tudi vstal; podčrtamo »vstal«, ker je to poglavitno! Ob to pa trčijo razni mamizmi modernega časa, pretirana skrb za edinčka, naša nevrotična, nesigurna osebnost, naše dlakocepstvo, naši nerešeni osebni problemi, o čemer smo že govorili. Tako je pač mlad človek večkrat žrtev raznih izven zavestnih mehanizmov odraslih; sam se proti temu bori, včasih kakor žival, to je zelo primitivno. Kar je pa slabo, je to, da tudi sam vsrkava tako »slabo« ozračje, in se tako »prilagodi« naši družbeni ali družinski ureditvi. Tedaj pravimo, da je našega otroka »srečala pamet«!

Koliko izvirnih misli, koliko sil, idej, pogledov, dejanj smo na tak način zatrli; in koliko ljudi smo na tak način ogoljufali za njihovo izvirnost ali celo genialnost. Koliko ljudi je zato nevede nesrečnih v življenju, saj jim nič ne manjka in vendar niso na pravem mestu. Obtožujejo svoje starše za vse mogoče pogoške, v jedro problema pa navadno ne trčijo. Zato pa je težnja, da se ta odnos med otroki in starši spremeni, da bodo otroci bolj svobodno dihal, da bodo lažje uveljavljali in uresničevali svoje sposobnosti, svoje sile, svojo osebnost. Ali ni tudi odraslega človeka ideal, da naj bi bil mladi rod bolj srečen?! Zato pa je prav, da prenehamo z neprestanim poživiljanjem preteklosti in prevrednotimo naše odnose do mladega človeka. Ne pozabljamo, da smo zanj sicer, Alfa ne pa Omega vsega njegovega življenja, bitja in delovanja. Prej ko to napravimo, prej ko se s tem spoprijaznimo, bolje je, drugače se nam lahko zgodi, da se bomo znašli z vodo v grlu, kakor se je znašla marsikatera vlada po Evropi prav v odnosu z mladino. Potem pa sega po (celo pri živalih prepovedanih sredstvih) to je, po palici. Kdaj se bomo vendar naučili, da človekovo svobodno mišljenje ne moremo uničiti s palico, kakor tudi da ne moremo človeka vzgajati kakor žival! Mislim, da je vsem jasno, da so bistvene razlike med živajo in človekom.

Ob koncu, naj poudarim, da je to samo »črna« plat naših odnosov do odraslih; o drugi, pozitivni, nismo govorili, kar pa ni pravilno; vendar smo se omejili zgolj na negativno, ker se nam zdi pač to najbolj akutna, najbolj škodljiva. Enako velja za vse ostale pozitivne značilnosti naših družin, o katerih ni bilo govora, ki pa jih je zelo, zelo veliko. Teh sem zelo vesel, O teh molčim, zato pa se jih na tihem toliko bolj veselim, toda bolj sem ponosen, da sem se rodil, živel, da sem »sin te naše družine«! Zato pa sem o nji pisal in jo z vso ljubeznijo grajal.

KONEC

Bredi Ščekovi

V spomin na bežne dni moje Brede v Ljubljanski bolnici ter na njeno preženo gomilo na Oborskem pokopališču - moj mali spominček.

Tebi, dragi Stane Školjčan, v spomin na tiste črne, črne dni, ki si jih dovolil deliti s mano, mi stali ob strani, me bodrili in tolažili kot smere do le resnično dober, nesebičen prijatelj, le tisti, ki resnično čuti prijatelja kot in budo -

poklerna avtor.

Silvester Orel:

Obor-Ljubavlj, 18. marca (osmina) 1968.

Bolest

*Kakor si moreš omiliti mraz,
moreš olajšati si, skrajšati čas:
kučma, gorivo,
bolen, berivo -
svetlo se obraz.*

*Če pa predvzgega smrt ti odvrača,
prazenina te vlažna, temna objame -
ne najdiš poti -!
Temo pred se, polubit, ves razdrt
prej,
se istis,
lovai,
premišljaj:
Ki res ni izhoda...?
Odgovori sulci, da komaj ga sliši
kot kletve globoke monoton golci:
Potopi!
Usoda!
In bita, in čisti skaljane zavest,
Klati in muči v novo bolest:
Potopi, trohnolet!*

*Ona, vsem vesti, rešilni oproda
čez leto - par dni, ko likar radobi -
uboga, ne boj se -!
Boki di bo dala,
te polotila za nove brsti,
za nove bremena,
za nove rasti -
tja spodej med ravne kalitne plasti;
pa se prazenina temnuga svoda,
- kakor s ogrovanjem mraz,
s bobnanjem, branjem dolg čas -
v živulj bo nov razčarila,
nasmehnila se, razumela...
Lobro ti bo!
Karujen, atanjih boš -
in bo lepo in toplo!*

Ta pretresljivi dokument človeške bolečine nam je poslal ob osmini smrti svoje žene, znane skladateljice Brede Ščekove, naše primorske rojakinje, njen mož Silvester Orel. Naj bo fotokopija tega tako skrbno izrisanega pisma hkrati tudi naša majhna oddolžitev njenemu spominu.

Uredništvo

SLAVKO

POLETJE

Vse drvi v poletje
z neugnanostjo hitenja,
gori brezplodno cvetje
v razpaljenih pramenih
in požolteva klasje
v dneh zlatorumenih
razvnetega zorenja.

Vse kriči v poletje
razgaljena hotenja,
le skromni Kras molči
in z njim še jaz molčim:
s tišino hrepenenja
po prstih greva v nove dni
poletnega življenja.

K R E S

V Trstu, v mestni četrti sv. Ivana, na križišču ulice Brandesia-Pagliericci med sedaj pokritim potokom, izvirajočim ne daleč od tam pod hribom Griža, se razteza večji prostor, obdan na desni z nizkim zidom cementne ploščadi, a na levi z višjim zidom, ki služi kot ograja lepo obdelane zemlje domačinov. Tam so še v začetku stoletja naše domačinke prale, ker je bil v potoku prav tam tolmun, okrog in v bližini pa so rasli košati hrasti. Na nižjem zidu s ploščadjo so v večernih urah posedala mlada dekleta in fantje, se družila v skupine, a tudi v zaljubljene pare in so veselo prepevali.

»Saj sem se tudi jaz s svojim srečala prav tu!« je pred dvanajstimi leti pripovedovala starejša ženica, ki smo jo tedaj imenovali teta Francka. Bila je dobra poznavavka kraja in običajev. Zato smo jo vedno vneto poslušali na večer kresne noči, ko smo že nanosili in nagrmadili dračja in druge suhljadi za kres. Že od nekdaj je bilo v navadi, da smo ga zanetili prav tu. To leto pa nam je bilo prav na tem prostoru nekam nenavadno, in sicer zaradi preurejanja in asfaltiranja obeh tukajšnjih cest. Vendar se ta svečani večer nismo menili za napredujočo civilizacijo, ker je bilo vse slavnostno razporejeno za praznovanje kresnega večera, po domače »Svetivanske vilje«. Najprej je bilo slišati pritrkavanje vseh treh zvonov iz bližnjega, z lučmi razsvetljenega zvonika. Koj nato so se oglasili možnarji in pričeli pokati od vseh strani svetoivanskega okraja: Vrdelce, Borštica in Frdeniča; množične dolgotrajne salve so rezale večerni zrak.

Z našega vzvišenega križišča pa je bil krasen razgled na ves Sv. Ivan. Okna razsvetljena in »krašena, po pobočjih in paštnih pa so zaplapolali rdeči ognji kresov. Z najvišjega so se visoko dvigali nekje v Boršticu ognjeni jeziki in iskre ter se objemali v vrtincu oblakov dima. Kres z bližnje mandrije Marinčeva se je kosal z našim, ki sta ga prižgala mladincá Boris in Rajko.

Kmalu se je ves naš križiščni prostor napolnil z domačini našega okolja. Prišli pa so ga občudovat tudi iz novih stanovanjskih sosednjih hiš. Vse je vljudno sprejemala sosedja Andrejka, ki je bila oblečena v svetoivansko nošo. Vsake-mu je ponudila po starem slovenskem običaju, kruh in sol, ki ga je imela na pladnju.

»Gostoljubnost je bila najlepša čednost naših dedov,« je vneto vsem razlagal Rado in vsi smo mu srečni pritrjevali.

Mladina pa je pela in vriskala ter drzno skakala čez ogenj, ko je že pojema.

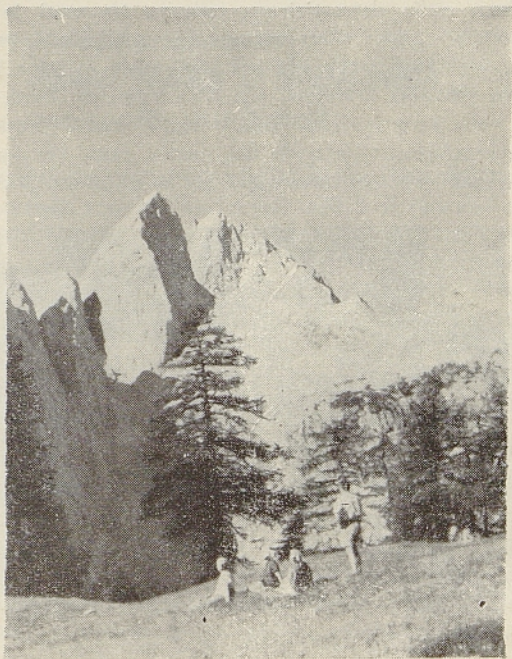
Tedaj je nenadoma pridrvel avto, se ustavil v naši bližini skoro sredi naše družabne slavnosti. Iz njega sta razkačena izstopila delovodja podjetja, ki je asfaltiralo cesto in njegov pomoč-

nik. Pričela sta nas grobo zmerjati češ, da smo zaostali bebci, ker kurimo na tem prostoru in s tem kraj onesnažimo. Iz naše družbe pa je stopil pogumni Rado, mirno jima je pojasnjeval, da so to naši stari narodni običaji in da bomo že mi poskrbeli, da ne bomo s tem napravili nobene škode. Vsi zbrani ob kresu pa so kot v protest nemo stali in poslušali odločnega domačina, ko je nadaljeval: »Vi ste grobijani in ne mi, ki želimo spoštljivo ohranяти lepe in zgodovinske navade naših prednikov. In s tem ne bomo škodili ne vam in ne asfaltu. Vse bomo uredili tako, da bo ta prostor jutri bolj snažen kot prej.«

Brez ugovaranja sta sedla onadva v avto in se odpeljala.

Slavnost se je nadaljevala ob pojemaajočem kresu s kramljanjem in rajanjem. Preden smo se pa razšli, smo dobili nov obisk. Prikorakala sta vračajoča se pritrkovavca, domačina iz našega okolja Brandezije, Ivan in Lojze, ter postala z nami. Z zanimanjem sta starešini našega slavja Tone in Gašper povprašala pritrkovavca, kako je bilo visoko v zvoniku. Ivan je povedal, da sta imela dva pomočnika, mlada naslednika, ki sta jima kar dobro pomagala. Zadovoljna sta se tedaj spogledala naša starešini Gašper in Tone ter hvaležno segla v roke mladincema Rajku in Borisu in rekla: »Lepo je, da imamo tudi mi, kresovavci, dobre naslednike.«

Kres je ugasnil, starešini pa sta vabila domače kresovalce vsak v svojo klet na kozarec domačega vina.

NA NAŠI RADIJSKI POSTAJI

LITERARNE POBUDE

Že pred leti je RAI z razpisanimi natečaji za dramska dela in pozneje za novele pokazal hvalevredno željo, da bi dobil za radio Trst A nova izvirna dela za svoj program. Ko smo se ob zaključku letošnje sezone (saj je prešel radijski program že v počitniški značaj), zanimali za program nove sezone, ki bo nastopila v jeseni, smo zvedeli za zanimiv načrt, ki bo namenjen sobotnim večernim oddajam:

Z novembrom namerava dati vodstvo radia Trst A sobotnim večerom nekoliko bolj raznolik program: eno soboto bo na sporedu folklorna enodejanka, drugo soboto detektivska zgodba, tretjo Znameniti tržaški procesi v dramatizirani obliki, četrto soboto pa bo še vedno varieté.

Želeli pa bi uvrstiti v spored neizvajane folklorne in detektivske enodejanke, zato bo vodstvo nagradilo 10 tovrstnih najboljših enodejank s 50.000 lirami nagrade. Razen tega dobi vsak avtor teh desetih najboljših del honorar za dvakratno izvedbo. Enodejanka naj bi trajala približno 30 minut.

Gotovo se bodo slovenski pisci dramskih del odzvali pobudi RAI-a. Želimo izraziti tej ideji vodstva priznanje in željo, da bi morda bolj kazalo razglasiti pravi natečaj za taka dela z vsemi tistimi določili, ki jih ima vsak literarni natečaj. S tem bi dalo vodstvo RAI-a še večji poudarek razpisu in seveda večjo popularnost. Vsekakor pa naj naši pisci ne čakajo, ampak v počitniških dneh zares kaj lepega napišejo. Tako bo tudi ideja radia najlepše poplačana.

ODDAJA DIJAKOV

Že četrto leto izvajajo v počitnicah naši dijaki na tržaškem radiu dramatizirane romane. Na vrsti je bil Manzonijev roman »Zaročenca«, potem Jurčičev »Deseti brat«, nato Fogazzarov »Ta naš stari svet« in letos Tavčarjeva »Visoška kronika«. Kot smo mogli ugotoviti, poslušala velik krog ljudi te oddaje, bodisi zaradi ljudskega značaja izvajanih literarnih del, bodisi zato, ker igrajo naši dijaki in s tem dokazujejo, da se z ljubeznijo okle-

pajo tudi literarnega doživljanja in izražanja in je zato razumljivo, da jih spremlja slovensko občinstvo z neko posebno simpatijo, posebno šole in družine, iz katerih izhajajo izvajavci. Zdi se, da se je raven teh oddaj iz leta v leto boljšala, čeprav so bile to sorazmerno težke dramatizacije z dolgimi monologi in so morali pogosto mladi ljudje oblikovati stare like, ki so nosilci dejanja v teh delih.

V razgovoru so dijaki v posebni oddaji na radiu Trst A povedali vse te težave in izrazili željo, da bi te nastope razširili s počitnic na vse leto, da pa bi izbrali dela, ki bi morda obravnavala problematiko mladih ljudi.

Ceprav so dijaki dosegli že kar lepo stopnjo podajanja, pa bi vendarle kazalo, da bi teh oddaj ne uvrstili v tisti čas sporeda, ko so bile na sporedu že bolj dovršene oddaje, mislimo pri tem na soboto zvečer. S tem nočemo zmanjševati pomena teh nastopov, hočemo le poudariti, da je sobotni večer tisti, ki je za vsako radijsko postajo zelo dragocen in mu je treba posvetiti zares veliko skrb.

Upamo, da bo vodstvo RAI-a želji dijakov ustreglo in da jih bomo lahko že kmalu v jesenski sezoni slišali. Ko se bo pričelo šolsko življenje, bo zato oddaja našla gotovo najširši odmev.

ŠOLSKE RADIJSKE ODDAJE

Razgovor z didaktičnim ravnateljem
g. Mirom Tavčarjem

Mislimo, da je med najbolj poslušanimi oddajami na radiu Trst A prav oddaja Radio za šole. Na mnogih ljudskih in nižjih srednjih šolah poslušajo v razredu oddaje. Pri njih sodelujejo učenci in učitelji ter profesorji različnih šol. Doma pa oddaje poslušajo mamice in sorodniki nastopajočih učencev; zanimanje je vse splošno.

Z zaključkom šolskega leta so prenehale tudi te oddaje. Letos je preteklo že četrto leto, odkar imamo te oddaje. V zvezi s tem zanima tudi verjetno naše bravce marsikaj in smo zato naprosili didaktičnega ravnatelja g. Mira Tavčarja za nekaj pojasnil. Zakaj prav njega, vam bo takoj jasno.

Vprašali smo:

Gospod ravnatelj, kdo sestavlja program teh radijskih oddaj?

G. ravnatelj nam odgovarja:

»Program oddaj sestavlja nalašč za to izbran odbor, ki ga sestavljajo zastopniki RAI-a, zastopniki šolskih skrbništev iz Trsta in Gorice in zastopniki profesorjev in učiteljev s Tržaškega in Goriškega. Kot veste so te oddaje

Dijaki z Visoško kroniko pred mikrofonom

dvojne in namenjene učencem osnovne in srednje šole. Zveze med šolskima skrbništva in med RAI-em ter me sestavljavci oddaj pa imata koordinatorska na Tržaškem in Goriškem: dva za osnovno in dva za srednjo šolo.«

Ravnatelj Tavčar je v tem odboru in skrbi za oddaje, ki so namenjene osnovnim šolam na Tržaškem. Ima zato jasen vpogled v to delo in bi zato želeli še kaj zvedeti.

Kaj so obravnavale oddaje za prvo stopnjo? Te oddaje so poslušali učenci, ki obiskujejo prvi in drugi razred.

»Oddaje za prvo stopnjo osnovne šole so obravnavale risanje, petje, ritmične vaje, pravljice o živalih, snov iz stvarnega in priložnostnega pouka, kot na primer: letne čase, godove svetnikov, prevozna sredstva in vzgojo. Program druge stopnje, to se pravi za učence, ki so vpisani v tretji, četrti in peti razred osnovne šole, je bil razdeljen na sledeče cikle: Pisali so za nas (mladinski pisateji), Dobrotniki človeštva, Mladi znanstveniki, Po naši deželi, Ritmične vaje, Zdaj pa zapojmo in Poslušajmo in rišimo!«

Ali bi nam lahko povedali tudi program za srednje šole, čeprav niste zanj neposredno skrbeli?

»Tudi program za srednje šole je bil razvrščen v cikle in sicer: Zbirajmo narodno blago, Ob Jadranskem morju, Velike iznajdbe, Iz starih časov, Z letalom v svet.«

Kdo je pripravljala letošnje oddaje?

»V letošnjem šolskem letu je bilo za prvo stopnjo 24 oddaj, od teh so jih pripravili tržaški učitelji 16, goriški pa 8. Za drugo stopnjo so sestavili goriški učitelji 10 oddaj, tržaški pa 13. Skupno torej 23 oddaj. Za srednjo šolo so pripravili profesorji 24 oddaj.«

Kakšen vtis imate, gospod ravnatelj, ali so tem oddajam šole sledile?

»Oddajam so, vsaj na Tržaškem, sledili redno skoraj po vseh šolah, le enorazrednice so včasih katero preskočile zaradi preveč strnjene učnega programa. Otroci so zelo radi poslušali tudi popoldanske ponovitve, zlasti učenci omenjenih enorazrednic. Kolikor mi je znano, so posebno dijaki srednjih šol poslušali popoldanske oddaje, ker so redkokdaj dopoldanske padle v uro slovenščine, profesorji drugih predmetov pa so težko žrtvovali svoj predmet za radijsko uro.«

Katere oddaje, oziroma kakšna tematika je učencem najbolj ugajala?

»Na splošno so najbolj ugajale učencem osnovne šole na Tržaškem oddaje: Zdaj pa za-

pojmo! Rišimo skupaj (za prvo stopnjo), Poslušajmo in rišimo (za drugo stopnjo) in Ritmične vaje. Mlajši so prisluhnili z veseljem tudi pravljici, večji so pa z vnemo in zanimanjem poslušali vse ostale oddaje. Najboljše uspehe so žele pač tiste oddaje, na katere so učitelji otroke dobro pripravili s pomočjo povzetkov oddaj, ki so jim jih pravočasno poslali koordinatorski in pa tiste oddaje, pri katerih so učenci lahko aktivno sodelovali (petje, risanje in ritmične vaje).«

Imate vtis, da žele učenci in vzgojitelji, pa seveda starši tudi v bodoče take oddaje?

»Kolikor sem mogel ugotoviti, vsi ti zelo žele, da bi se oddaje nadaljevale tudi v bodoče. Bile naj bi dopoldne in zlasti popoldne, ko so starši in učenci doma. Le uro popoldanskih oddaj bi želeli bolj zgodaj, da ne bi sovpadala s televizijskimi oddajami za otroke. Za otroke so te oddaje zelo koristne, ker dopolnjujejo šolski program in širijo otrokovo obzorje.«

Temu mnenju didaktičnega šolskega ravnatelja naj kot revija, ki prihaja v naše družine, tudi mi izrazimo priznanje najprej ravnatelju samemu, ki se je zelo trudil za oddaje, ki so namenjene ljudskim šolam na Tržaškem. K tej zahvali dodajamo zahvalo skrbnim učiteljem, ki so pripravljali oddaje, profesorjem za oddaje, ki so jih izvajali z našimi dijaki in skrbni šolskega nadzorništva in vodstvu RAI-a, da so te oddaje tako v redu potekale. Prepričani smo, da bo kaka ovira, zaradi česar je morda kaka oddaja odpadla v preteklem letu, odstranjena, ker s temi oddajami radio prodira najgloblje in najde najhvaležnejše sodelavce in poslušavce.

Kakšne drame bomo lahko v prihodnjih mesecih poslušali

Počitniški radijski spored je precej skop, saj preneha v poletnih mesecih kar precej oddaj. Opozorimo pa na to, da je bila prvi četrtek v juliju na sporedu izvirna drama Ivana Mraka »Ivan Grohar«. Med ponovitvami pa bo na sporedu 14. julija »Tramontana« Slavka Rebca.

Za otroke bo pričel ob nedeljah s 14. julijem nov niz z naslovom »Naskok na gorske velikane«.

Prvi četrtek v avgustu bo na sporedu »Dvoje mask« Radivoja Reharja, med ponovitvami pa je 4. avgusta ponovno na programu »Gaber nad prepadom« Zore Tavčarjeve.

Med ostalimi dramskimi oddajami bi radi opozorili na zelo zanimivo delo Miklósa Gyárfása »Preizkušnje zvestobe« (8.8.), potem Ballov »Dih svežega zraka« (22.8.). Za otroke pa bo 18.8. začel nov niz oddaj »Okno v svet narave«, ki ga je napisal Franc Jeza.

Naj še opozorimo da prinaša »Radiocorriere« spored naše postaje Trst A v celoti v slovenščini.

NERESEN PRISPEVEK K RAZPRAVI DIALOG IN SLOVENCİ

S. KOBILAR

Sedim v naslonjaču v štirioglati sobi. Pravkar sem po-večerjal. Žena je okopala najino polulano potomstvo in ga spravila spat. Kadim jugoslovansko cigareto. Iz kuhinje prihaja tisti prijeten ropot loncev, pladnjev, žlic in skodelic, ki me vedno navdaja s prijetnimi občutki: mirnostjo, gotovostjo, srečo. Žena pomiva. Če ne bi bil zaposlen s Carosellom po televiziji, bi v takih momentih prav gotovo molil. Rekel bi: Hvala, Gospod, za to pridno ženo, za to stanovanje, za službico, za vsakdanji kruhek; hvala ti za Fiat 850, za jugoslovanski bencin in fetine, za Nežo iz Kazelj, ki nas vsak petek obišče z maslom, jajci, češnjami, svežo kraško zelenjavo; (ne vem zakaj, a najbrž je še nekaj Kraševca ostalo v meni ali kaj, toda kakšna razlika je med kraškim radičem in tistim s Ponterossa, to vem pri hiši samo jaz!) hvala, Gospod, za Rudija iz Dutovelj: on nas zalaga s teranom in tropinovcem; hvala za tega polulanega edinčka, da ne bova z Anito tako sama na stara leta; hvala ti za vse...

Tako bi molil. Mogoče pa danes tudi bom. Potem. Zdaj ne. Zdaj sem utrujen in ta cigareta mi tako paše. Niti Roberta ne maram slišati, ki vpije iz svoje sobe, da ga je strah, in noče spati. Relax. Relax. Potem pa bom pisal. Napisal bom članek za Most. Odgovoriti moram tistemu Lokarju in tistemu Vremcu, da če bo šlo tako naprej, bom Most odpovedal. Mojega pisma zadnjič sploh niso objavili, čeprav sem prepričan, da sem z njim zadel bistvo razprave Dialog in Slovenci. Pa tiste pesmi: Jaz hočem, ti nočeš, on bi... Saj niso v osnovni šoli. Če je to literatura! Rajši berem Jofeža Kravosa ali Mojco Rant v Mladiki. Toda pustimo to. O tem kdaj drugič. Nocoj jim bom napisal nekaj v zvezi s tistim zadnjim člankom o dialogu. Pritožil se bom, zakaj mi niso objavili, kar sem jim poslal.

Ah, kako lepo je slišati ta ropot iz kuhinje. Rata-ta, ra-ta-ta, klok, klok, tik, tink, plok, grlooo... Misli mi kar vro iz glave: dragi gospodje, dialog, to je moje področje, oprostite — bom začel. Zdaj pa vstanem. Tako. Grem k pisalni mizi. Se prej znižam jakost televizorja: tako. Ta reklama mi vsak večer pobere preveč časa, a je dober relax za živce. In navsezadnje moram tudi priznati: v tem naslonjaču, pred tem televizorjem se mi je porodila teorija informacij. Da, še preden smo o tem kaj brali v Mostu. Sam ne vem kako. Bila je reklama za Vecchia Romagna Buton. Tisti hrastovi sodi za »invecchiamento«, tisti sodi... in sem se spomnil na profesorja Jevnikarja, ki nam je v drugi ali tretji višji razlagal o Trubarju in njegovih sodih, v katere je spravljaj svoje katekizme na Slovensko. Res ne vem, kako sem prišel na tisto misel o dialogu. Žena je prav tako kot danes ropotala v kuhinji. Otrok je spal. Bil sem čisto sam pred televizorjem. Sodi... Trubar... »Lubi Slovenci...« Tudi on, sem pomislil. Tudi on tako sam kot jaz ta trenutek. Želja po komuniciranju, iskanje poti do sočloveka. »Lubi Slovenci...« — mostiček od srca do srca. Prvi je čutil potrebo po razbitju zaprte družbe Pri-

mož Trubar. On je s protestantizmom vred prinesel k nam dialog. »Lubi Slovenci...« in dialog je bil vzpostavljen. To je bil začetek dialoga med nami Slovenci. O tem ni dvoma. Tej zgodovinski dobi pa je sledila dolga doba katoliške protireformacije, doba zaprtosti, ki dejansko traja še danes. To je bila doba črnega klerikalizma najprej in potem doba marksizma, rdečega klerikalizma, ki še vedno traja. A to je bilo nujno. Teza, antiteza, sinteza itd. do Omega. Ah, Theilhard de Chardin biz nal o tem kaj več povedati... Tako sem tisti večer odkril slovenski izvirni greh: zaprtost. To je pravzaprav bolezen. Vendar ozdravljiva. Bolezen, ki zavira naravni razvoj slovenskega naroda v odprto družbo. Odprto sočloveku, sosedu, očetu, bratu...

Se eno cigareto. Prižgem si jo v brk dr. Milanu Starcu in njegovi takikardiji. Pa naj me hudič vzame! No, pa saj danes do večerje sploh nisem kadil. Puhnem dimček. Položim cigareto na široki rob kristalnega pepelnika. Vzamem nov list in svojo novo črno Pelikanino. Vse te misli si moram zabeležiti. Kot točke. Jutri bom stvar nekoliko razvil in ji dal neko obliko. Tako kot nas je učil profesor Jevnikar: uvod, jedro, konec. Pika... Kje sem že ostal v svojih mislih?... Marksizem... Ah, marksizem v Trstu. Slovenski in italijanski marksisti so v začetku tu pri nas pošteno dialogirali. In sicer vertikalno. Vidali dol v italijanščini, Bernetičeva in Lovriha gor v slovenščini. Žal se je potem vse skupaj izrodilo. Komunikacija je tako rekoč postala enosmerna. Dol je šlo, gor pa ne. In tako je še danes. Sloveńci pa žvižgajte! Vendar osebno še vedno verujem v dialog, v možnost dvosmernega komuniciranja. Začeti moramo znova. Najprej pri nas: Slovenci med Slovenci, starši in otroci, stari in mladi, ženske in moški in vseh mogočih krožkih in pevskih zborih, delavci in delovodje, turisti in cariniki... V Trstu, na križišču, tako rekoč na prepihu dveh kultur, imamo Slovenci posebno nalogo, ker znamo skoraj vsi oba jezika in zato lahko dialogiziramo, dialogiziramo v vseh smereh. Če pa znamo še nemško, dialogiziramo lahko z Nemci in Avstrijci, s polovico Evrope. To je nov pogled na svet, pogled de Chardinove vrste, ko težimo za tem, da postanemo enote množice in obratno, ko ne bo več zaprtih individualnih osebnosti, oziroma bodo osebnosti preko notranjega razosebljenja postale še večje osebnosti.

V glavi se mi vrti od umskega napora... Zaprem oči. Spet jih odprem. Najbrž sem začel po večerji prezgodaj misliti. Nisem še prebavil. Jutri me bo spet mučil glavobol. Na delu pa »Sergio Kobilar de qua... Sergio Kobilar de là...« Pišite me! Odkar sem pri zadnjih volitvah kandidiral, mi ne dajo miru. Čutim jih, kako se za mano muzajo, hihitajo, spogledujejo. Tudi kličejo me po imenu za vsak D, da ja odmeva moje ime po uradu. In kako ga z užitkom zlogujejo. Polna usta ga imajo in še jim ga nekaj ostane v zobeh. Dražijo me. Meni pa je vsakikrat, ko zaslišim svoje ime, ko da bi mi kdo pritis-

nil podplat pod hrbet. Ra-ta-ta, pok, plok..., ja, tvoja za-sluga, Anita! Zakaj ne bi tudi ti kandidiral, je rekla neki večer. Glej Lucijana Volka, profesorja Ježa, dr. Starca! Vsaj poskusil bi! V mislih je imela sprejeme, premiere v Kulturnem domu, otvoritve vinskih razstav, razstave goveje živine na Repentabru... In sem poskusil. Kandidiral sem na listi Nuova Repubblica. Tako je odločila žena. Trdila je, da imam kot Slovenec na tej listi gotovo največ možnosti za izvolitev, ker ne bi imel slovenskih konkurentov. Lista je prejela sedem sto glasov, jaz pa štirinajst preferenc. Zdaj se ježi, zakaj nisem kandidiral na listi SS, zakaj da sem poslušal njo; da je ona samo tako rekla, da je bil samo predlog, ena možnost pač. Njej da bi bilo vseeno, na kateri listi bi bil izvoljen. Važno je, da bi naju vabili potem na razne sprejeme. Da sem vse pokvaril, pravi... Tako se zdaj razvija dialog med nama in je kar živahen, ker mi gredo te njene lekcije post festum prav na živce. »Glej Štoko, Dolharja, Rudolfa!« pravi. »Poglej Hreščaka,« pravim jaz, »odbornik, časnikar...« »On ni poslušal svoje žene,« ji gre skoraj na jok. Tedaj odneham. Potresem jo za podbradek, dam ji poljubček in ji odleže. Tako se razvija najin dialog v horizontali skoraj vsak večer po carosellu, ko se ona vrne iz svoje kuhinje in ima roki rahlo rožnate od drgnjenja posode, mehki in sveži kot koža dojenčkov.

S palcem in kazalcem vzamem ogorek z roba pepelnika in ga ponesem k ustom. Povlečem. Nagnem glavo nazaj in na stran. Pihnem dimček in pripremem veke. Dialog. Tudi naša mlekarica Ivanka me je zadnjič ogo-

vorila na stopnicah. Ona je seveda kot zaprta Slovenka volila Slovensko skupnost. Zdi se mi, da sploh ne ve, da sem kandidiral. Ali pa se dela. Ne verjamem, da ji ni Anita prav nič povedala. Zares ne razumem, kaj je mislila, ko se mi je včeraj na stopnicah zarežala in zaro-potala s svojimi vrči:

»Vse prav in glih?

»Vse prav,« sem odgovoril.

»Buljše ku taku...«

Ivanka je prepričala ženo, da smo šli 2. junija v Mačkovo na praznik češenj. Tam sem trpel. Sama zaprta družba. Češenj nič. Da je bilo slabo vreme, so se izgovarjali, da so vse popokale zaradi dežja. In potem ti pride še tisti proletarec, tisti delavec, tisti kmet. Se ga slišim za svojim hrbtom, kako zloguje s polnimi usti:

»Kaj imaš v roki, Pepi, lipo?«

Pepi pa s takim basom, da me je streslo: »Lipa rase.«

Obrnem se. Še toliko, da ju s pogledom ujamem. Po-časi korakata proti šanku. Eden se z zeleno vejico praska za ušesom. Odšli smo prav slabe volje. Nazaj grede z Anito skoraj nisva spregovorila. Ti naši kmetje ne razumejo, ne razumejo, kako važno je dialogizirati, da ni važno, kako dialogiziramo, v slovenščini ali ne, važno je, da dialogiziramo, komuniciramo. Tudi če se pri tem konsumiramo. Saj to je poslednja resnica vsake komunikacije ali informacije. Svinec se porabi, elektrika se porabi, papir se potrže, človek pogine, a misel ostane, misel je treba komunicirati.

ŽENA IN DOM

O SONČNIH OČALIH

Ali so sončna očala zares koristna? Temna očala so prišla v modo šele po drugi svetovni vojni. Postala so tako vsakdanja stvar, da ne vzbujajo pozornosti in da jih skoraj ne moremo pogrešati. Če se nam razbijejo ali jih izgubimo, kupimo pač uruge kot zračnico za kolo, pasek za uro ali podobno.

In vendar zadnje čase v nekaterih evropskih državah precej razpravljajo tudi o sončnih očalih.

KAJ PRAVI OKULIST?

V precep so jih vzeli okulisti - zdravniki za očesne bolezni. Rjava, zelena, vijoličasta, modra in kdove še kakšna očala namreč izdelujejo marsikje po zelo preprostem tehnološkem postopku ter jih tudi temu primerno poceni prodajajo. Zdravniki pa menijo, da so taka očala lahko škodljiva za oči. Zato sodijo, da bi bilo treba tako preprosto proizvodnjo prepovedati ter tudi omejiti prodajo očal na specializirane optične prodajalne. Sončna očala naj bi izdelovali prav tako skrbno kot očala z dioptrijo.

Ob tem se nehote vprašamo: kako to, da so postala sončna očala tako popularna? Vedeti moramo namreč, da so še pred dobrimi dvajsetimi leti nosili sončna očala le v hudi pripeki na plaži ali na bleščečem snegu v gorah. Med drugo svetovno vojno pa so ljudje nenadoma začeli na veliko kupovati sončna očala, tako da proizvajalci niso bili kos povpraševanju.

SO SONČNA OČALA RES KORISTNA?

Odkod nenadoma tako navdušenje? So morda sončna očala tako zelo koristna za oči? Znanstveniki in specialisti pravijo, da so, toda le v takih primerih, kot so jih uporabljali že prej, to se pravi, kadar so sončni žarki izredno bleščeči. Specialisti v ameriški vojski so se z vso resnostjo lotili raziskav med vojaki, a naposled so prišli do zelo skromnega zaključka: vojaki, ki so podnevi nosili sončna očala, so se ponoči dobro obnesli na protiletalskih opazovalnicah. Toda navadni ljudje ponoči večinoma spijo, vsekakor pa ne oprezajo za letali; zanje torej sončna očala ne pomenijo bistvene koristi.

Nekateri sodijo, da gre le za modni krik; a modni krik se sčasoma poleže, očala pa nosimo še danes, pa še vedno več jih kupujemo. Našli so se celo taki, ki so trdili, da ljudje kupujejo sončna očala predvsem zato, ker jim z očali ni treba gledati »na pol miže« ter se jim zato ne pojavijo gube na sencah.

Šele pred kratkim, ko so pričeli proučevati optične pojave na energetski osnovi, so našli kolikor toliko zadovoljiv odgovor. Ugotovili so namreč, da se ostrina vida menja glede na svetlobo v okolju. Preprosteje povedano, v mraku ne vidimo tako ostro kot pri polni svetlobi, prav tako pa tudi ne, kadar se močno blešči. Zato s sončnimi očali pri bliščeči svetlobi vidimo nekoliko bolje.

V tem je torej skrivnost sončnih očal. To razlago potrjuje tudi dejstvo, da nosi sončna očala veliko mladih ljudi, manj pa starejših. Oči mladega človeka so namreč mnogo bolj občutljive za intenzivnost svetlobe; dvajsetletnik ima n. pr. tri-

krat bolj občutljive oči kot petdesetletnik. Zato je razumljivo, da se mladim ljudem včasih blešči, medtem ko se starejši ljudje pri isti svetlobi normalno počutijo.

K. K.

Ati veš, da...

Ječmen na očesu

Ječmen imenujemo rdečo, trdo tvorbo na robu veke. Bodi previden, ne dotikaj se je, ne drgni, ne stiskaj je! Pokladaj tople vlažne obkladke iz vode in soli. Namaži z mazilom, ki ga dobiš v lekarni (na antibiotični bazi).

Zobobol

Ce je vzrok zobobola pokvarjen zob, namoči majhen kos vate v novocaini in ga porini v zob. Razen tega dobiš v lekarni posebne preparate. Če ne moreš takoj k zobozdravniku, zaužij kako antinevralgično tableto.

naši razgledi

MARTIN JEVIKAR

SODOBNA SLOVENSKA ZAMEJSKA LITERATURA (NADALJEVANJE)

Več dramatikov goji ljudske igre. Režiser in igravec Rado Pregarc je napisal »ljudsko igro iz tržaškega okoliškega življenja v štirih dejanjih« *Sagra*. Igra je romantična dramska zgodba v obliki ljubezenskega trikotnika in krvavega maščevanja, folklornih primesi in v narečno obarvanem jeziku.

Slavko Rebec je avtor nekaj radijskih ljudskih iger, ki so jih igrali tudi na odru: *Saturnovi otroci*, *Smrt na mesarskem mostu*, *Mandrijske hlače*, *Tramontana*, *Jugunda* — bela devinska gospa.

Igravec Jožko Lukeš je napisal uspelo tridejansko dramo *Prgišče zemlje* o propadanju kmečkih posestev na Tržaškem, in radijsko igro *Miramarski vodnjak želja*.

Tončka Curk je sestavila vrsto radijskih iger: *Ravbar in Ljudmila*, *Vitez Erazem Predjamski*, *Mesijeva mati*, *Usodna številka*, *Maškara z vijolicami*, *Tretji plača*.

Lojze Cijak je avtor ljudske igre *Neurje*, ki je izšla v Primorskem dnevniku 1954.

Saša Martelanc je ustvaril radijsko policijsko-kriminalno igro, z močnim humanističnim pridihom in prijetnimi liričnimi prehodi. Take igre so: *Nevtralna prestolnica*, *Usodna znamka*, *Diktator za eno noč*, *Ujetnik med oblaki*, *Ob četrti na enajst*, *Večerni pomenek*

in *Gospod Andrej* potuje. Avtor je v njih izrabil vse možne radiofonske načine izražanja. Poleg njih je napisal še kakih deset mladinskih zgodb.

Sergij Verč je kot dijak zadnjega letnika učiteljskega napisal dramo v dveh dejanjih *Kocke v kocki* (1967, uprizorjena in priobčena v odlomkih v Literarnih vajah in Zalivu) o skupni krivdi za zločin. Igra je uspela.

Igravec Edvard Martinuzzi je avtor dveh iger: *V hribih* in *Čarobni studenec*, namenjen mladini.

Danilo Lovrečič piše šale, humoreske in skeče za radio in Mladiko.

Za radio je napisala po eno ali več bolj ali manj uspešnih iger še cela vrsta avtorjev, zlasti veliko se jih je ukvarjalo z mladinskimi zgodbami.

VIRI: Važnejši viri za sodobno tržaško literaturo so: *Slovenska književnost 1945 - 1965*, I. in II. knjiga, Ljubljana 1967. V njej so prikazani: Košuta (I., 222), Pahor (I., 312-318), Rebula (I., 345-349), Lipovec (I., 360), Samsova (I., 377), Pregarc (II., 51), Lukeš (II., 51-52), Tavčar (II., 133-139). — Dr. Jože Pogačnik: *Rusi most*. Iz del sodobnih tržaških pisateljev, Ljubljana — Trst 1967. V knjigi so označeni: Pahor, Rebula, Budal, Lipovec, Tuta, Tavčar, Košuta, Žerjal-Pučnikova, Benedetič, Mijot, Pertot, Kravos. — V začetku omenjene tržaške revije.

Tudi znanstveno, esejistično in kritično delovanje je v Trstu za tukajšnje razmere razgibanò. Mnogi že obdelani pisatelji pišejo tudi razprave in kritike (Pahor, Rebula, Budal, Tavčar, Beličič, Jeza idr.), samo na tem področju pa jih deluje več.

Jože Peterlin se je že pred zadnjo vojno ukvarjal z gledališko kritiko, za doktorjem Koblarjem in Fr. Vodnikom je pisal gledališke kritike v dnevnik Slovenec in Dom in svet; to delo opravlja vsa povojna leta pri radiu Trst A, v Mladiki in drugod. Ustanovil je dijaški list Mlada setev in pisal vanj razprave iz slovenskega kulturnega življenja, prav tako je ustanovil Mladiko in jo ves čas ureja. Na radiu vodi Radijski oder, režira in igra. Za radio je pripravil pregled slovenske dramatike, pregled likovne umetnosti, več dramatizacij in tudi izvirnih tekstov ter prevodov.

Martin Jevnikar raziskuje starejšo slovensko pripovedništvo in njegovo izvirnost. Priobčil je razprave: *Krištof Schmid v slovenskih prevodih*, *Jurčičeva dijaška leta*, *Sritarjevi spisi za mladino*, *Slomškovo leposlovno delo*, *Pozorišče in pomen Erjavčevih leposlovnih del*, *Krištof Schmid in začetki slovenskega pripovedništva* in več drugih. Ocenjuje izvirna slovenska leposlovna dela na radiu Trst A, v Literarnih vajah, ki jih ureja, Mladiki in drugod. Od 1956. podaja v Meddobju v Buenos Airesu kritične preglede vsakoletne slovenske knjižne žetve. Izdal je štiri knjige *Vsebin slovenskih leposlovnih del*, knjigo *Veronica di Desenice nella letteratura slovena*, sodeloval pa je pri tukajšnjih *čitankah*, *Slovenski slovnici* (z dr. Kacinom) in *Zgodovini slovenskega slovstva* (z Beličičem in Gerziničem). Prevedel je lepo število italijanskih dramskih del in napisal veliko poljudno znanstvenih tekstov za tržaški radio.

Vladimir Vremec piše v Novi list in Most o sodobnih problemih, o dialogu (*Dialog v Marianskih Laznih*), o koroških vprašanjih (*Koroška in njeno Mladje*, *Koroški Slovenci v slepi ulici*, *Kam s programom*) in podobnem.

Aleš Lokar piše eseje o slovenskem narodu (*Nekaj misli o razvoju slovenskega naroda*, *Slovenske perspektive*, *Dialog in Slovenci*, *Križa narodne zavesti*), o gospodarskih vprašanjih (*Marksizem, socializacija in gospodarstvo*), poskusil pa se je tudi v novelistiki (*Praznina*).

Maks Sah piše o šolstvu; v Mladiki je priobčil obširen zgodovinski prikaz tržaškega šolstva od najstarejše dobe do sedanjosti (*Zgodovina slovenskega šolstva*), in o zgodovinskih dogodkih.

Janko Jež raziskuje kulturne stike med Slovenci in Italijani v preteklosti in izsledke priobčuje v Primorskem dnevniku. Prevedel je več italijanskih dramskih del za radio, pa tudi slovenskih v italijanščino.

Pavle Mercù, ki je priznan skladatelj, ocenjuje skladbe in glasbene nastope, istočasno piše tudi o rezijski folklori.

Danijela Nedo h se je uveljavila z ocenami glasbenih in pevskih prireditev.

Poleg teh je še vrsta drugih, ki dopolnjujejo podobo tega področja kulturnega delovanja.

G O R I C A

Gorica je bila nekoč kulturno središče Primorskih Slovencev, med vojnami pa slovenske manjšine v Italiji. Tu je ustvarjala vrsta pesnikov, pisateljev in drugih javnih delavcev, kot so bili: Bevk, Bednarik, Bolè, Doktorič, Feigel, Gregorec, Kumar, Pavlica, Terčelj, Tonkli, in drugi, ki so veliko pisali in lahko izdajali svoja dela, ker je tukaj delovalo več založb, revij in časopisov. Po zadnji vojni se je z novimi mejami slovenska manjšina zelo skrčila, ustvarjavnici so večinoma pomrli ali odšli, založbe so prenehale z delovanjem, ohranila se je le *Mohorjeva družba*, ki pošlje vsako leto po tri knjige med svoje ude, in tednik *Katoliški glas*.

Vodilni goriški pisatelji in pesniki so:

RADO BEDNARIK

Rodil se je 1902 v Gorici, dovršil v St. Vidu nad Ljubljano gimnazijo, univerzo v Ljubljani, sedaj poučuje v Gorici. Pred zadnjo vojno je urejal Družino in Rast, po vojni Trinkov koledar.

Bednarik je v bistvu zgodovinar in zemljepisec, o čemer pričajo knjige: *Goriška in tržaška pokrajina v beseđi in podobi* (1927), *Križem sveta* (1932), *V tri smeri* (1932), *Od Anapa do Soče* (1930), enajst šolskih učbenikov itd. Drugo njegovo področje je folklor: *Na lovu s kriškimi ribiči*, *Trtica rodila je*, *vipavske humoreske* *Ha, to je pravica*, *Lohovi žebjarji* idr.

Tretje Bednarikovo področje je literarno ustvarjanje: mladinska povest *V skalnih gorah*, povest o Miramarskem gradu *Beli grad*, *zakleti grad* itd. Povesti so ljudske, avtorju gre bolj za napeto in zanimivo, zgodovinsko in narodopisno utemeljeno zgodbo kot za umetniško dovršenost.

ZORA PIŠČANC

Rodila se je 1912 v Trstu, kjer je dovršila nižjo gimnazijo, sedaj je uradnica v Gorici. Pri Goriški Mohorjevi družbi je izdala dve povesti: *Cvetje v viharju* (1952) in *Dom v tujini* (1958), z novelami in črticami pa sodeluje v Mladiki, Veri in domu, Pastirčku in drugod.

V prvi povesti je naslikala usodo inž. Mirka iz Ljubljane in slikarice Mare iz Barkovelj, ki se srečata v Opattiji in vzljubita. Med zadnjo vojno morata pretrpeti vsak svoj križev pot, da se izčistita in dozorita drug za drugega. Ob njuni zgodbi se plete usoda njunih družin, ki je bridka in težka.

V Domu v tujini pa je prikazala slovensko družino, ki so jo pred vojno preselili v Pizo, kjer so jo zadevale razne nesreče, toda z vero je vzdržala. Podobna usoda je doletela pisateljčino družino, vendar je izjavila: »Gотовo je, da se vse, kar sem pisala, ni pri nas zgodilo. Pač mi je bila usoda naše družine nekako ogródje za zgodbo.« Poudariti pa je hotela, »kako nekaj neskončno lepega je domovina in materina beseda in kako nekaj veličastnega in odrešujočega je odpoved in žrtev« (Mladika, II., 55).

Obe povesti sta ljudski, obe izražata košček slovenske zamejske zgodovine iz predvojnega časa, obe sta podani z globokim življenjskim čustvovanjem in krepko izrazno silo. Umetniško uspele so tudi njene novele in črtice.

(Dalje)

V NEMŠČINI JE IZŠLA KNJIGA RAZPRAV O SLOVENSKI REFORMACIJI

Z letnico 1968 je izšla v Muenchenu kot prvi zvezek zbirke »Geschichte, Kultur und Geisteswelt der Slowenen« zajetna knjiga razprav o slovenskem protestantizmu z naslovom: *Abhandlungen ueber die slowenische Reformation*. Pobudnik in založnik knjige, ki more zadovoljiti tako literarnega zgodovinarja in jezikoslovca kot — po dovolj poljudno zastavljenem znanstvenem izrazu — tudi povprečnega intelektualca nemškega kulturnega prostora, je dr. Rudolf Trofenik, monakovski založnik slovenske narodnosti. Grafično zelo zahtevni tisk in vezavo je opravila Mohorjeva tiskarna v Celovcu, za kar bi zaslužila posebno priznanje, saj si je založnik privoščil kar širokogrudno razsipanje: črke vseh oblik, velikosti in mer, od ročno stavljenih do ležeče tiskanih, od grških in glagolskih pismenk do gotice, okrajšave, kratice in znamenja vseh vrst. Kljub temu lahko rečemo, da je izdaja naravnost pedantno brezhibna in bi le težko našli kako tiskovno napako. Druga odlika te tudi v samem tekstu domiselno poživljene publikacije (z menjavanjem ležečega in pokončnega tiska ter uporabo različne velikosti črk za razne citate) je, da je dr. Trofenik s širokim krogom sodelavcev znal zajeti v tej prikupno opremljeni knjigi vrsto problemov okrog slovenske reformacije, od katerih so nekateri sploh prvič obravnavani, drugi pa se tu prvič srečajo v eni in isti knjigi. Medtem ko so nam poglavja s področja literature, jezika, sloga, leksikografije in glasbe več ali manj znana že iz slovenskih publikacij (čeprav tu kdaj pa kdaj osvetljena od nove strani), nam je novih nekaj ugotovitev tujih zgodovinarjev in teologov ter nekateri podatki o Trubarjevem bivanju v Nemčiji in njegovem odnosu do takratnih teologov, velikašev in piscev. Posebno dragocen pa utegne biti za tujega slavista izredno natančen bibliografski pregled vseh slovenskih protestantskih tiskov z navedbo nahajališč in s podatki o njihovi zunanji podobi. Posebno privlačne pa so reprodukcije (84 posnetkov) najvažnejših protestantskih tiskov, in sicer vsaj naslova in prva stran, največkrat pa tudi kaj več.

Knjiga je posvečena spominu pokojnega raziskovalca slovenskega protestantizma dr. Mirku Ruplu, glavni urednik ji je bil Branko Berčič z ljubljanske univerze. Verjetno je njegova zasluga, da je knjiga urejena izredno pregledno in opremljena z naštetimi kazali: po sodelavcih, po vseh omenjenih imenih, po krajih, kjer se hranijo posamezni tiski, po krajih, kjer so bili natisnjeni, z omembo tiskarja, in še poseben dodatek z navedbo vse dosegljive literature o našem protestantizmu. Mislim, da bi si noben tuj znanstvenik ne mogel želeti ustrežnejših podatkov.

Vendar pa kot Slovenci, ki to znanstveno področje kolikor toliko poznamo in ki se zavedamo, da nas ta vrsta razprav predstavlja svetu morda bolj v šir kot druge, strogo znanstveno zastavljene publikacije v slovenščini, ki pa so nedostopne tujerodnemu intelektualcu, ne moremo mimo nekaterih kritičnih pripomb. Vsi sestavki namreč niso na isti višini. Trditve posameznih delavcev so si večkrat celo v nasprotju. Tu in tam naslov obeta dosti preveč. Ponekod kdo le preveč zviška in celo netočno ocenjuje kak pojav. Nekaj prispevkov se skriva proti sredini knjige, ko bi si jih zaradi večje tehtnosti želeli prej.

Anton Slodnjak, ugledno ime v slovenski slavistiki, v naslovu svojega uvodnega prispevka obljublja spregovoriti o osveščevalni in izobraževalni vlogi reformacije in njenem vplivu na oblikovanje slovenske narodne zavesti. Vendar pa se je dr. Slodnjak omejil na splošne podatke o našem protestantizmu ter na odnos nekaterih poznejših piscev (do Aškerc) do slovenskih protestantskih piscev. Tako je spretno in tekoče napisana razprava dobra uvodna predstavitev tega obdobja naše literature, nikakor pa se ne spusti na vabljivo področje, obljubljeno na začetku. Problem odpravi kar z zaključnim stavkom, da je reformacija ob drugih političnih in družbenih silnicah prispevala k rasti in oblikovanju slovenskega ljudstva v narod.

Balduin Saria z graške univerze je prav tako s svojim naslovom segel

preširoko in je utegnil zajeti le delček problematike. Njegov prispevek »Slovenska reformacija in njen pomen za kulturni razvoj Slovencev« je bolj zgodovinska kot literarno-zgodovinska razprava in le mestoma pomeni nov doprinos k razpravljanju o zvezah med nemških in slovenskim protestantizmom. Predvsem prinaša nekaj zanimivih podatkov o Trubarjevem delovanju na Nemškem. To zgodovinsko razpravo pa moti nekaj trditvev na koncu, kjer se zgodovinar dotakne lingvističnega področja z n.č. kaj srečno roko. Razen tega pripisuje avtor temu obdobju mnogo manjši pomen kot kaka druga razprava v isti knjigi. Morda se motimo, toda našim ušesom zveni nekaj stavkov za nas kar podcenjevalno.

Hans Joachim Kissling z univerze v Münchenu obravnava dokaj nov problem, najti namreč skuša medsebojne zveze in morebitne vplive med slovenskimi protestanti in Turki, ki so v tistem času bodisi vdirali čez meje bodisi že s samo navzočnostjo na jugu našega ozemlja vznemirjali našo zavest. Pri tem opozori predvsem na nekaj medsebojnih političnih in idejnih vplivanj glede na reformacijo sploh. V zvezi z našimi protestanti pa razen drobnih podatkov iz Trubarjevih tekstov samih ter omembe, da se je Trubar želel sestati s turškimi ujetniki v Ljubljani, da bi se поблиže seznanil s koranom in mohamedansko vero, ne seže dalj kot do ugotovitve, da je bližina Turkov tako ali drugače vplivala na to obdobje. Na koncu celo priporoča, naj bi se kdo drug lotil tega zanimivega problema. Za nemškega bralca pa ta zgodovinski prikaz zvez med luteranstvom in Turki utegne biti zanimiv. Z našo reformacijo skoraj nima kaj opraviti.

Jakob Rigler z ljubljanske univerze je prispeval tehtno jezikoslovno razpravo o jeziku slovenskih protestantskih piscev, kjer skuša tu in tam korigirati nekaj doslej veljavnih trditvev. Lingvistu bo znanstveno zastavljeni tekst v poslastico, laiku, posebno tujemu, pa bo premalo poljuden.

Med najboljšimi sestavki je prav gotovo *Jožeta Pogačnika* (univerza v Zagrebu) razpravljanje o stilnih problemih v slovenskih protestantskih tekstih. Sočno, bogato dokumentirano in v naši slavistiki novo obravnavanje tega problema je izšlo v posebni knjigi in je tu le del oziroma izveček iz celotne razprave, vendar podan na način, dojemljiv manj izobraženemu bralcu, a hkrati v užitek tudi strokovnjaku. Posebej je treba poudariti, da tu Pogačnik znanstveno argumentirano dokazuje kultiviranost izraza nekaterih piscev in jim pripisuje pri-povedniško in pesniško nadarjenost. Obratno kot pri nekaterih prejšnjih sodelavcih pri Pogačniku naslov sicer manj obeta (samo razmišljanje o stil-nih problemih), pa seže daleč preko tega okvira in kaže spoštovanje do naše literarne tradicije, kakšnega je danes pri mladih znanstvenikih redko najti.

Dragotin Cvetko obravnava problem glasbe v našem protestantizmu. Na oko malce nepregleden tekst v okviru slovensko protestantsko glas-bo v odlično poznano problematiko takratnega glasbenega razvoja v Ev-ropi in jo nato v kratkih zamahih, pa znanstveno neoporečno poveže z raz-vojem ljudske pesmi. Prikaz je tudi za nepoznavalca zelo zanimiv.

O začetkih slovenske leksikografije govori *Jože Stabej* z ljubljanske uni-verze. Obširno problematiko strne v nekaj strani obsegajočo sintezo, zato je pregled ponekod zelo zgoščen in nekoliko skop, drugod spet ohlapen, tako da je opazno, da imamo pred seboj le izveček iz daljše razprave istega avtorja.

O teoloških tokovih v protestantski literaturi Slovencev in Hrvatov raz-pravlja *Oskar Sakrausky* (univerza na Dunaju). Po zgoščenem uvodu, v katerem nakaže problematiko, ob-ravnava najprej v posebnem poglav-ju položaj cerkve v Notranji Avstriji. Naslednje poglavje posveti vplivu teh razmer na protestantsko literaturo Južnih Slovanov, pri čemer pripisuje pomembno mesto posebno Trubarju. V zadnjem poglavju pa posebej obrav-navo dve po njegovem vodilni osebnosti: med Hrvati mu je to Mathias Flacius Illyricus, med Slovenci Pri-mož Trubar.

Branka Berčiča «Slovenska beseda v tiskih 16. stoletja» govori predvsem

o izdajateljih slovenskih protestant-skih tekstov in navaja število tiskov in ponatisov. Za primer, koliko drob-nega dela je ta pregled zahteval, samo nekaj podatkov:

najstarejše slovenske knjige so shranjene v 60 različnih mestih in na 80 različnih krajih od ZDA do Evrope. Vseh je 282, od teh 13 v enem samem primerku, 15 v dveh izvodih, največ izvodov pa je Biblije (66).

Vso drugo polovico knjige obsega Berčičeva izčrpna bibliografija, po-življena s fotokopijami naslovnih

strani najvažnejših knjig. Tu najde-mo besedila prve ali tudi več strani ter vse možne podatke o zunanji po-dobi knjige, papirju, vrsti črk, o sli-kah, vinjetah in celo o napakah in o poškodovanih straneh. Gotovo je prav ta del za tujega bralca najzani-mivejši.

Knjiga bo kljub nekaterim pomanj-kljivostim opravila pomembno po-slanstvo v nemškem kulturnem pro-storu, in bo seznanjala nemško govo-reči znanstveni svet in ljubitelje z za-četki slovenske literature. Z. T.

ZBORNİK SVOBODNE SLOVENIJE

Izdala in založila Svobodna Slo-venija v Buenos Airesu kot 25. knjiž-no izdajo. Od leta 1949 izdajajo Slo-venci v Argentini vsako leto zajeten zbornik razprav, dokumentov, priče-vanj in razgledov po svetu. Letošnji zbornik prinaša na uvodnem mestu Komarjev filozofski prispevek pod naslovom Čas v zdomstvu, ki je poln optimizma in izzveni v naročilo: Uči-mo se iz preteklosti, a ne dremajmo v njej; živimo sedanjosti in glejmo naprej.

Dr. Anton Podstenar objavlja tretje nadaljevanje o boju slovenske manj-šine v krški škofiji (na Koroškem) za verski pouk otrok v slovenščini, sledi nakazilo rešitve problema in pa koroški Slovenci in civilna oblast. Sredi XX. stoletja ne moremo verje-ti, da so možne razmere, s katerimi se dnevno srečujejo koroški Slovenci pred cerkvenimi in svetnimi oblast-mi. V članku je klic: Nehajte gledati v koroškem Slovincu brezpravnega hlapca! Dovolj ste ga že izrinili z nje-gove domačije. Pustite ga v miru ži-veti na zadnjem koščku zemlje, ki jo z ljubeznijo obdeluje že tisoč let. Pu-stite mu, da bo še dalje slavil Boga v svojem jeziku po cerkvah, ki so jih po vsej Koroški zgradili njegovi pred-niki... Ali se tako izpolnjujejo naročila in priporočila OZN in papeža Janeza XXIII.?

Dr. Ljubo Sirc, ki ga že poznamo iz prejšnjih Zbornikov, objavlja svoje spomine na zapore, v katerih se je znašel po koncu vojne, ko so mu po kapljicah in medlih žarkih ponujali svobodo po načelu: do ut des. Sirc je dober diagnostik poti jugoslovan-skega gospodarstva.

Dr. Viktor Antolin objavlja krajšo razpravo: Katolicizem, klerikalizem in pluralizem. Na kratko opravi s kle-rikalizmom in se opredeli za plura-lizem, v katerem človek nujno živi in mora v njem vladati verska svoboda. Katoličani morajo v takem sistemu sodelovati z vsemi močmi na podlagi pravičnega, odkritega in svobodnega razpravljanja za skupne plemenite cilje.

Dr. Tine Debeljak se zadržuje ob poročilu: Upor in zator pisateljv pod komunističnimi diktaturami. De-beljak je nanizal vrsto junakov, ki so v komunističnih režimih v pisani be-sedi izrazili hrepenenje po svobodi, bili postavljeni pred sodišča in bili obsojeni. Žalostna nit obsodb na molk se vleče od ruske revolucije preko vseh satelitov in konča v Ju-goslaviji in še posebej v Sloveniji. Članek končuje z Zdanovo trditvijo, da »so pisatelji vojaki na literarni fronti komunizma«. — Tej trditvi nas-proti pa pisec pravi, »da so pisatelji vojaki na literarni fronti svobode.«

France Gorše piše: Sodobna umet-nost v Sloveniji in ZDA; Anton Ilc o Križevem potu ruske pravoslavne Cerkve, ki je v petdesetih letih skoraj potisnjena v katakombe. Ob petde-setletnici prve slovenske vlade prina-ša Ivan Dolenc nekaj osebnih vtisov iz tistih dni, ko se je kot stenograf udeleževal vseh sej prve slovenske vlade.

Najzanimivejši prispevek v Zborni-ku pa je Debeljakovo poročilo o smrti Izidorja Cankarja. Deset let nas loči od smrti tega vsestransko izobraženega Slovenca, ki pa je kot duhovnik doživel tragedijo stranpoti

in ko se je tega svojega koraka zavedel v vsej tragičnosti, se je (tudi s pomočjo svojih prijateljev) začel polagoma vračati k Cerkvi — od Boga pa se verjetno ni nikdar ločil — le umikal se mu je. A ko je spoznal, da mu ne uide, se je vrnil k Njemu, po Avguštinovem pričevanju, da je nemirno naše srce, dokler se ne odpočije v Bogu. Ob strani mu je moralno stal pokojni dr. Korošec, v času diplomatske službe v Buenos Airesu pa pokojni duhovnik Hladnik. Oba sta bila prepričana, da bo Cankar še našel pot v Cerkev. Iz pisem pokojnega Finžgarja pa je razvidno, da ga je on spravil z Bogom. »Ob jasni zavesti je vse opravil: spoved, sv. mažiljenje in tudi sv. obhajilo...« (Finžgarjevo pismo v ZDA).

Bivši vrhniški župan Ignacij Hren objavlja dopolnilo o svojem srečanju z generalom Rupnikom. Za našo zgodovino tistih let je tudi to poročilo poučno.

Vrsta žena in deklet odgovarja na

četvero postavljenih vprašanj. Vse anketiranke žive po različnih celinah in državah. Vprašanja se nanašajo na poslanstvo žene, matere in družine, Ob tem pa nalete žene, dekleta in matere na ovire, ki jih postavlja okolje. Kako premagati te ovire in ostati zvest poslanstvu.

V zaglavju: Slovenstvu v čast — narodu v ponos Zbornik nadaljuje s prispevki uveljavljenih slovenskih kulturnih delavcev v svetu. Letos objavljajo svojo življenjsko pot in uspehe dr. Tine Debeljak, Karel Mauser, dr. Ljubo Sirc in dr. Jože Velikonja.

V pogledih in mislih mladih se o glaša že novi rod, ki je zrasel v zdomstvu. Privlačno je poročilo razgledov, kjer je košček slovenskega življa v malem in velikem. Slovenska pesem in beseda ne moreta izostati izven katerekoli publikacije. Zivi nam dajejo vzgled, pokojnih pa se hvaležno spominjamo za vse, kar so storili.

M. Šah

vredno predanostjo. Vsa predstava je izzvenela v lep recitativ. Izvajavci so besedilo obvladali na pamet in ga s pravim razumevanjem, v zelo lepi izreki in blagoglasnem govoru posredovali občinstvu. Prireditev je zapustila zelo lep vtis in človeku je bilo žal, da niso bili naši dijaki povabljeni z večjim poudarkom na to gostovanje in da ni bilo na predstavi vsaj nekaj slovenskih profesorjev. Dijake so spremljali: njihov ravnatelj prof. Božidar Jevševar, profesor Danilo Povh in profesorica Karmen Furlan, ki je tudi delo z dijaki naštudirala.

In še eno predstavo moramo omeniti in sicer tridejanko »Slana voda«, ki so jo uprizorili učenci in učenke državne srednje šole »Srečko Kosovel« z Opčin. Predstava je bila v Prosvetnem domu na Opčinah.

»Slano vodo« je napisal kontovelski rojak *Lojze Cjak*, ki že več let služi v openski srednji šoli. Snov za njo je vzel v svoji rojstni vasi iz razmer in mišljenja ljudi nekako pred sto leti. Igra je sicer brez kakšnega posebnega dejanja, je pa polna drobnih dogodkov, srečanj in vaških navad.

Mladi igralci so ponazorili v skrbno izdelanem kontovelskem prizorišču, življenje davnih dni, povezanem z morjem in cesarstvom, pa obenem z vaškim vražjeverstvom in ljubeznijo otrok do staršev.

Predstavo je pripravil prof. Ivan Artač, pevske točke, ki so bile vključene v predstavo, pa profesorica petja Nora Jankovič. Prireditev, ki je bila tako zelo obiskana, da je zmanjkalo prostora, je lepo uspela. J. P.

GLEDALIŠČE

TRI PREDSTAVE KONCEM MAJA

Prva taka predstava je bila na odru *rojanskega Marijinega doma* na praznik Vnebohoda. Prireditev je bila na obletnico blagoslovitve, ki se je Rojančani vsako leto spomnijo z večjo prireditvijo. Letos je rojanska dramska skupina naštudirala ljudsko igro neznanega italijanskega pisatelja »*Vrnjena*«, ki je dosti zahtevna v odrskem oziru, ima pa vse značilnosti prave ljudske dramatike. Igro je režiral Franko Žerjav in je predstava lepo uspela. Na prireditvi je sodeloval tudi »*Pleiades*« z Opčin. S svojimi modernimi ritmi so mladi fantje prijetno razgibali občinstvo.

Druga predstava je bila v dvorani prosvetnega društva Ivan Cankar pri Sv. Jakobu. Gostovali so *matulantje piranske gimnazije* s Cankarjevo »*Lepo Vido*«. Morda je to Cankarjevo delo v gledališkem smislu najbolj zahtevno med vsemi njegovimi dramami, saj je brez večjega dogajanja, po drugi strani pa v »*Lepi Vidi*« najlepše poje Cankarjeva beseda. Zato upravičeno nismo pričakovali, da nam bodo dijaki zaigrali veliko predstavo, ker bi to težko doseglo celo poklicno gledališče. Zanimalo pa

nas je, koliko se bodo vživeli v Cankarjev slog in poezijo.

Že dejstvo samo, da so izbrali mladi fantje in dekleta to delo, je presenetljivo, saj sodobna mladina tako rada išče kake izrednosti in časovno kričeče izpovednosti. Lepa Vida pa uklepa človeka v svet čiste lepote in poezije brez kričečih poudarkov. Igravci so se vživeli v ta svet s presenetljivim poslušom in z občudovanja

ZAKLJUČEK SEZONE KULTURNIH VEČEROV NA OSMI V NEW YORKU

V petek 10. maja je bil zadnji kulturni večer na katerem je SKAS zaključil v tej sezoni vrsto svojih rednih predavanj.

Posvetili smo jih temle vprašanju:

Na začetnem večeru 6. oktobra (1967) je predaval g. Erik Kovačič iz Washingtona. Obravnaval je temo: Zgodovinsko ozadje pokristjanjenja Slovencev. Njegovo predavanje je bilo mikavno in iz več vidikov poučno, zlasti, ker je razkril mnoge zgodovinske momente, ki na splošno niso bili znani.

Na drugem kulturnem večeru, 10. novembra (1967) je g. Rudi Večerin obravnaval temo: Problem sodobne umetnosti. Predavatelj je prvenstveno razčlenjeval temeljne oznake konstruktivnosti in ekspresionizma, kot prevladujoče umetnostne struje svoje dobe.

Na tretjem kulturnem večeru, 8. decembra (1967) je univerzitetni profesor dr. Peter Remec; S poti po

Zaključek sezone kulturnih večerov na osmi v New Yorku

Indiji, ki jo je malo prej sam prehodil, podal skrivnostne dežele jogijev in fakirjev.

Na četrtem kulturnem večeru 12. januarja je č. g. Lojze Jenko obravnaval temo: Koncilski sklepi. Razsvetlil je nekatere momente o problematiki novosti, ki se po koncilu uvažajo v cerkveni liturgiji.

Na petem kulturnem večeru, 9. februarja je predaval univerzitetni profesor Rado Lenček: Vstop Slovanov v zgodovino. Njegovo zgoščeno predavanje je zbudilo zlasti med člani SAVE mnogo živga zanimanja.

Na šestem kulturnem večeru, 8. marca je govoril dr. Franjo Delak: O kulturnem življenju Slovencev na Tržaškem do fašizma. Predavatelj je poleg drugega nanizal še številne momente in jih strnil v zanimivo zgodovinsko podobo borbenosti Slovencev v odporu proti osovraženemu fašizmu, ko je obupno razsajal po tržaškem ozemlju.

Na sedmem kulturnem večeru, 19. aprila je dr. Franc Blatnik govoril: O prvih kristjanih iz časov najhujših preganjanj. To je bilo letos njegovo predavanje 1. del, ki ga je ponazarjal s skioptičnimi slikami s čimer je zbujal, splošno, živo zanimanje.

Na osmem kulturnem večeru, 10. maja je dr. Zdravka Kalan obravnaval temo: Največji slovenski krematorij. Predavatelj je podal v prepričljivi besedi pretresljivo podobo strahote taborišča Dachaua, ki ga je sam doživel in tudi srečno preživel. Žal je na moral zaradi omejenega časa nekatere zanimive podrobnosti izpustiti. Njegovo predavanje je naredilo močan vtis.

S tem večerom je predsednik SKAS, kakor že v uvodu omenjeno, zaključil sestanek in vrsto rednih predavanj, ki so se nepretrgano vršila skozi delavne sezone vse od 1. 1964 do danes. Vseh predavanj je v tem času bilo 32 in bi se brez pretiravanja moglo reči, da so bila na splošno dobro pripravljena in bolj ali manj na akademski višini. Obisk kulturnih večerov bi se po merilu okoliščin moglo soditi, da so bila povprečno dobro obiskana od 25 do 30 ljudi; večje število je pa težje pričakovati, predvsem radi zaposlenosti ter oddaljenosti teh obiskovalcev.

France Gorše

UMRL JE PROF. JAKOB ŠOLAR

22. junija je umrl v Ljubljani prof. Jakob Solar. Za Slovenijo je zado stovalo to kratko obvestilo v dnevniku, da je slovenski kulturni svet iz njega začutil vso veliko in težko izgubo, ki ga je zadela.

Tu, za mejo, pa naj nam bo dovoljeno dostaviti še to, da je bil prof. Solar duhovnik, predan temu svojemu poslanstvu z vsem srcem in vsem ponosom. Učil je na škofijski gimnaziji v St. Vidu pri Ljubljani, dokler je niso v zadnji vojni Nemci zaprli, profesorje razgnali in imetje uničili. Ljubljanska nadškofija ni po vojni doživela povračila za ta nepozabni kulturni rop in se niso mogli vrniti na svoja mesta več tisti, ki so ta zavod ustvarili in mu dali blesteč kulturni sloves.

Ni se mogel vrniti na svojo gimnazijo tudi prof. Solar, ki so ga med vojno Nemci zaprli in poslali v Dachau. Po vrnitvi iz tega zloglasnega taborišča je doživel prof. Solar nova ponižanja v stalinistični dobi.

A nikdar nisem videl njegove postave upognjene. Njegov pogled je bil iasen in odkrit, njegov korak miren. Bil je velik Slovenec, razgledan, kulturn. Njegovo slavistično delo, razprave, šolske čitanke, prevodi, njegov izredno prefinjen jezik... njegovo delo je ogromno. In sredi tega dela je bil vedno prijazen, vedno ljubezniv, vedno optimist.

S hvaležnostjo se ga spominjamo tudi primorski Slovenci. Njegov delež v zgradbi slovenske kulture je velik. Njegova vera v slovenstvo je obrodila obilen sad, ko jo je desetletja oznanjal v učilnicah mladim dijakom. Njegovega stvariteljskega dela smo bili deležni vsi Slovenci, kjer koli že živimo.

Naj mu Bog poplača neutrudno delavnost.

J. P.

DR. DRAGO ŠTOKA PRED SPOMENIKOM ŽRTEV

Nadaljev. s str. 106

skoraj ni hiše, ki ne bi imela padlega ali interniranca v uničevalnih taboriščih ali konfiniranega kje daleč od doma. Nešteto življenj je obležalo na naših gmajnah in po gozdovih, izhiral v tesnih celicah raznih zaporov, zgorelo v nemških taboriščih, pečeh, umiralo tu v Rižarni.

Tem idealom, za katere so nešteti umirali nasilne smrti, se ne bomo izneverili. Njihovo trpljenje nam naroča:

Bodite zagovorniki bratstva med narodi, pravega, iskrenega prijateljstva in ne lažnjive fratelance, v kateri bi se odpovedali lastni narodnosti. Bodite dosledni zagovorniki pravic naših delavcev, njihove zaposlitve, njihovega pravičnega boja za izboljšanje delovnih razmer; bodite dosledni zagovorniki pravic kmečkega prebivalstva in vsega našega delovnega ljudstva!

Njihovo trpljenje nam vелеva: delajte za mir in ne za nasilje, ljubite resnico in ne laži, prizadevajte si po svojih močeh, da bo pri nas in po vsem svetu zavladal resnični mir.

In končno nam trpljenje naših ljudi po vseh taboriščih, posebej tu v Rižarni, vелеva: bodite zvesti svojemu narodu, ljubite svoj slovenski jezik, slovensko kulturo, ljubite svoj rod, ki že stoletja in stoletja tu trpi, dela in živi.

Slava spominu žrtvam vseh narodnosti, slava spominu vsem žrtvam Rižarne! Naj nam bo njihovo trpljenje v trajen spomin ter v nenehen opomin — v trenutkih omahovanja, otopelosti, tekanja zgolj za materialnimi zemskimi dobrinami — da so ideali, za katere je še zmeraj vredno živeti in delati.

(Na spominski proslavi v Rižarni dne 23. junija 1968)

Za dobro voljo

Pri zobozdravniku:

Klient: Vi izdirate zobe brez bolečin?

Zobozdravnik: Gotovo, samo enkrat, v začetku kariere, sem si izpahnil prst.

Alkoholik.

Zdravnik: Pomnite dobro, vaš največji sovražnik je alkohol.

Pijanec: Verjamem, rad mu odpuščam.

Dva mlada očeta sta razpravljala o poklicih svojih sinov.

»Kaj meniš, da bo tvoj sin, ko bo velik?»

»Poslanec,« odgovori drugi.

»Ima nagnjenje za to?»

»Gotovo. Ves dan kriči, in vse kar pove, nima nobenega smisla.«

Moderna tajnica je prinesla ravnateljstvu napisano telefonsko sporočilo:

»Kako pa ste to napisali, saj ničesar ne razumem?»

»Saj tudi jaz nisem ničesar razumela, ko sem sprejela telefonsko sporočilo.«

V vojašnici:

Kaznovani vojak je moral pometati dvorišče. Naenkrat je zapazil nad seboj letalo. Dvignil je metlo in začel: ta-ta-ta ta.... Dežurni podčastnik je napravil raport in obtožil vojaka, da je hotel z lastnimi sredstvi zbiti letalo.

Sinček: »Očka, ali je res, da je gospod De Gaulle rešil Francijo?»

Očka: »Res, sinko moj!»

Sinko: »Tako kot Ivana Arška!»

Očka: »Da, tako kot Ivana Arška!»

Sinko: »Zakaj pa ga potem ne da do na grmado?»

V operacijski sobi zveni telefon. Bolničarka odgovarja najprej mirno, nato glasno primariju: »Gospod, vaša gospa je naročila, da ne pozabite na običajni košček mesa za mačko.«

Novoporočena žena se je obrnila na urednika jedilnega lista z vprašanjem: »Kaj menite, kaj naj dodam k solati, da bo bolj okusna?»

Urednik: »Dobro pečenko, gospa!»

Mož se nepričakovano vrne domov in najde v pepelniku še kadeč ogorek cigare.

»Odkod je ta ogorek, žena?»

Žena skomigne z rameni:

»Ne vem.«

»Če takoj ne poveš, odkod je ogorek, te bom zadavil.«

»S Kube, gospod,« se oglasi nekdo izza omare.

»Katere knjige, ki so vam jih zapustili starši, so vam v življenju najbolj koristile?»

»Kuharska, ki mi jo je zapustila mati, in hranilna, ki mi jo je zapustil oče,« pravi srečni dedič.

Volilna propaganda. Neki govornik je na trgu končal svoj govor: »Italijani...«

»Reci mi kar Giovanni,« pravi edini poslušavec pred tribuno, ko je staknil mikrofona.

MLADIKO lahko kupite

V TRSTU:

- v knjigarni Fortunato
- v Tržaški knjigarni
- v prodajalni časopisov na končni postaji openskega tramvaja
- pri Parovelu v galeriji Tergesteo

NA OPČINAH:

- v prodajalni časopisov na končni postaji openskega tramvaja

V DOLINI:

- v trgovini Kos

V GORICI:

- v Katoliški knjigarni

Zaradi popolnoma nepredvidenih tehničnih ovir v tiskarni smo morali združiti junijsko in julijsko številko. Prosimo naročnike, da to zamudo oprostite. Prihodnja številka bo izšla v začetku oktobra.

R I M - Slovenski „Hotel Bled“ ITALIJA
Lastnik Vinko LEVSTIK

ROMA - Via S Croce in Gerusalemme 40 - Tel. 777-102, 7564783
Blizu železniške postaje - Direktna zveza z avtobusom št. 3
Domača kuhinja - Vse sobe s prhami.

TVRDKA

Kerže

USTANOVLJENA LETA 1896

TRST

TRG S. GIOVANNI, 1

TEL. 35-019

Emajlirani štedilniki najmodernejših oblik na vsa goriva. Popolna oprema za kuhinje, jedilnice, restavracije iz emajla, nerjavečega (Inox) jekla, stekla itd. Električni likalniki, sesalci za prah, pralni stroji, grelci za vodo, hladilniki. Dekorativni predmeti umetne obrti, od keramike do brušenega kristala. Lestenci ter vse vrste električnih luči, klasične in moderne oblike.

CENA 200.- LIR